

Frihetsberövad i häkte- remanded in custody

Författare: Åse Stefansdotter

Examensarbete 15 Hp
Socialt arbete och socialpedagogik, 61 – 90 Hp
Socialpedagogiska programmet
Institutionen för individ och samhälle
Vårterminen 2016

Titel: Frihetsberövad i häkte

Engelsk titel: Remanded in custody

Sidantal: 26

Författare: Åse Stefansdotter

Handledare: Anders Persson

Examinator: Göran Adamsson

Datum: 2016-05-23

Sammanfattning

Bakgrund: Att bli frihetsberövad är en av de mest ingripande åtgärder som en stat kan utöva över den enskilde i ett modernt västerländskt samhälle. Sverige har under flera år fått kritik från både FN:s och EU:s tortyrkommittéer för det sätt personer som är häktade misstänkta för brott isoleras i häkte genom att åklagare ofta ålägger restriktioner som förhindrar den intagna att ha kontakt med anhöriga eller andra intagna. Personalen utgör den dagliga mänskliga kontakten för en intagen och blir således en viktig del av den intagnes tid på häktet. Det har länge varit känt att isolering har negativa effekter på en människa och att psykiatriska effekter av isolering kan ge bestående men. Lagstiftningen som reglerar häkten säger att de som arbetar i häkte skall visa särskild förståelse för de svårigheter som kan vara förenade med ett frihetsberövande och Kriminalvården har en vision att minska skadeverkningarna av isolering genom isoleringsbrytande åtgärder. Kriminalvårdens statistik från 2015 visar att endast 25 % av de som är häktade med restriktioner nås av dessa åtgärder.

Syfte: Syftet med studien är att undersöka hur personer som varit häktade med restriktioner upplever kriminalvårdarnas stödjande respektive kontrollerande roll. Hur de som arbetar inom kriminalvården ser på sina arbetsuppgifter och de olika rollerna som de innefattar är ett tangerande område som studien också söker ökad kunskap om.

Metod: Då syftet med studien och forskningsfrågorna söker ökad kunskap om subjektiva upplevelser av stödjande respektive kontrollerande roller i häktesmiljön har kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer använts.

Resultat: Sammantaget var det små saker som upplevdes som betydelsefulla och stödjande av personer som varit häktade med restriktioner, dvs. intagna. Ofta genom handlingar som uttryckte omtanke och respekt från kriminalvårdarnas sida. Kriminalvårdarna i studien delade upplevelsen av att små saker spelar stor roll för en person som är häktad med restriktioner. Totaliteten och frekvensen av säkerhetsrutiner upplevdes som kontrollerande av tidigare intagna snarare än förekomsten av dem. Upplevelser av att känna sig som ett objekt och känslor av total maktlöshet var återkommande i intervjuerna med personer som varit häktade med restriktioner. Ökat säkerhetsfokus inom kriminalvården märktes av intagna och isoleringsbrytande åtgärder tenderar att bli en säkerhetsfråga för kriminalvårdare om personal behövs till annat. Vad det finns för resurser att tillgå för att bryta isolering skiljer sig från häkte till häkte och från dag till dag. Frivillighetsorganisationer, andlig- och sjukvård fyller här en viktig funktion. Under tiden som häktad med restriktioner såg tidigare intagna på kriminalvårdarens arbetsuppgifter i första hand som de dagliga rutiner som är associerade med måltider, dusch och promenad. Dessa dagliga rutiner upplevdes av tidigare häktade som präglade av olika säkerhetsrutiner, något som kriminalvårdarna i studien bekräftade. Kriminalvårdarna upplevde inte generellt det som problematiskt att inneha både en stödjande och en kontrollerande roll. Personer som varit häktade med restriktioner upplevde detta som mer problematiskt.

Nyckelord: Frihetsberövad, Isolering, Kriminalvård, Stöd, Kontroll, Totala institutioner

1 INNEHÅLLSFÖRTECKNING

2	Inledning/bakgrund	1
2.1	Lagstiftning	1
2.2	Svensk kriminalvård.....	2
3	Syfte	3
3.1	Frågeställningar	3
4	Tidigare forskning	3
5	Teori	7
5.1	Totala Institutioner	8
6	Metod.....	11
6.1	Val av datainsamling	11
6.2	Urvals process/genomförandet av datainsamlingen	11
6.3	Analysmetod.....	12
6.4	Litteratursökning	13
6.5	Forskningsetiska överväganden.....	14
7	Resultat och Analys.....	15
7.1	Livsstil.....	15
7.2	Identitet.....	16
7.3	Rutiner & regler.....	18
7.4	Kriminalvårdare.....	19
7.5	Organisation	20
7.6	Klienter	21
7.7	Isoleringsbrytande åtgärder	22
7.8	Sammanfattning.....	23
8	Diskussion	24
8.1	Förslag till vidare forskning	26

2 INLEDNING/BAKGRUND

2.1 LAGSTIFTNING

Att bli frihetsberövad kan anses vara den mest ingripande åtgärd som staten kan utöva över enskilda individer i ett modernt västerländskt samhälle. Ofrånkomligen handlar frågan om den makt staten kan utöva över den enskilde och detta är i hög grad en politiskfilosofisk fråga. I svensk lag finns det olika lagar där frihetsberövande enligt lag är berättigat; LOB (Lagen om omhändertagande av berusade personer), LVU (Lagen om vård av unga), LVM (Lagen om vård av missbrukare), LPT (Lagen om psykiatrisk tvångsvård), RB (Rättegångsbalken). I denna text behandlas det frihetsberövande som kan ske enligt RB när en person är misstänkt för ett brott dvs. häktning. Enligt BRÅ:s (Brottsförebygganderådet) statistik har antalet personer i Sverige som frihetsberövats med grund i denna lag varit närmare 1700 personer år 2014 (kvinnor utgör en betydligt mindre andel i detta antal, närmare bestämt 100 utav de 1700). Enligt BRÅ:s statistik har antalet personer inskrivna i häkte varierat mellan drygt 1900 och drygt 1600 per år mellan åren 2005 och 2013.

I 1-4 § 24 Kap. Rättegångsbalken (1942:740) anges det att en person som på sannolika skäl är misstänkt för brott med straffvärde på ett år eller mer får häktas om det finns risk att personen; 1. avviker, 2. försvårar utredningen, 3. fortsätter brottslig verksamhet. Lagen utgår från proportionalitetsprincipen vilket tydliggörs genom; ”Häktning får ske endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte [...]” (1 § 24 Kap. RB) och vidare anger lagstiftaren att ”Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller någon annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas.” (4 § 24 Kap. RB).

En person som häktas kan, och åläggs ofta (i jämförelse med andra EU-länder), med restriktioner vilket innebär att personen inte får; vistas med andra intagna, ringa telefonsamtal, titta på tv, lyssna på radio, skicka brev okontrollerat (innehållet granskas och kan stoppas av åklagare). I praktiken innebär att vara häktad med restriktioner att den häktade personen är inlåst i en cell cirka 23 timmar om dagen, isolerad i ensamcell, med den enda lagstadgade rättigheten att vistas utomhus (isolerad från andra) på en rastgård 1 timma per dag (Häkteslagen 2010:611). Sverige har upprepade gånger mottagit kritik från FN:s tortyrkommitté som granskar hur länder anammar tortyrkonventionen men även av EU:s tortyrkommitté, CPT (the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment). Uttalad kritik som har relevans i denna text beträffar långa häktningstider, förekomsten och antalet barn isolerade i häkte och omfattande restriktioner under häktningstiden. Men också att personer misstänkta för brott för lätt blir häktade i Sverige (CPT/Inf(2016)1, CAT/C/SWE/6-7).

2.2 SVENSK KRIMINALVÅRD

Om man blir häktad i Sverige så är Kriminalvården den myndighet som ansvarar för verksamheten i häktet (även för verksamheterna anstalt, frivård samt nationell transportenhet). Ett av de mål som i Kriminalvårdens Årsrapport 2015 anses behöva extra insatser är just en förbättring av de isoleringsbrytande åtgärderna. Kriminalvårdens statistik presenterad i samma rapport visar att ungefär hälften av de häktade var ålagda restriktioner vid mätningstillfället. Oftast åläggs restriktioner i början av häktningstiden men beroende på polisens förundersökningsarbete kan en person vara häktad med restriktioner i flera månader. Det finns en strävan inom Kriminalvården att ”motverka de skadliga effekterna till följd av isolering” (Årsredovisning 2015, s.22) som häktningstiden kan orsaka och en vision om att varje intagen skall få två timmars ”åtgärdstid” per dygn. Dock visar samma rapport att av de intagna som har restriktioner nås endast 25 % av isoleringsbrytande åtgärder. Noterbart är också det specifika målet mot unga personer, där strävan istället är två timmars mänsklig kontakt per dygn, vilket betyder att åtgärdstid inte är detsamma som mänsklig kontakt.

Notera att lagen avser personer misstänkta för brott vilket innebär att de inte är dömda och således skall betraktas som oskyldiga tills motsatsen är bevisad (Justitiedepartementet, 2015). Statistik från JK (Justitiekanslern) visar att det under budgetåret 2015 gjordes 1979 anspråk på ersättning enligt frihetsberövandelagen (1998:714) vilket kan göras av individer i fall då den enskilde frias från misstankar i rätten eller då förundersökning lagts ned. I dessa fall har staten en skyldighet att betala ut ersättning för eventuella men, förlorad inkomst etc. År 2015 uppgick denna summa till 86 miljoner kronor (Justitiekanslern, 2015).

”Vad är problemet?” kanske läsaren undrar. Med en återblick i historien kan konstateras att det sedan länge är känt att isolering är nedbrytande och direkt skadligt. I studier om psykiatriska effekter av isolering har en rad psykiska symptom observerats som i vissa fall är bestående livet ut (Grassian, 2006). Negativa effekter av isolering har observerats i studier av andra grupper som är isolerade under en längre tid så som stridspiloter, astronauter och forskare vid forskningsstationer vid polcirkeln. En av de utlösande faktorerna till de psykiska och fysiska symptomen är bristen på stimuli, såväl yttre som inre. Efter en lång tids isolering kan individer bl.a. utveckla en överkänslighet mot stimuli som kan bestå livet ut. Detta problem vad avser skadeverkningar av isolering är något regeringen och Kriminalvården är medvetna om och arbetar med då regeringen startat en utredning som väntas klar under augusti 2016; ”Färre i häkte och minskad isolering” (Justitiedepartementet, 2015).

Även lagstiftaren tar detta i beaktande när det i 5 § 1 Kap. Häkteslagen (2010:611) anges att ”Verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. I den utsträckning det är lämpligt och den intagna samtycker till det, ska åtgärder vidtas för att ge honom eller henne det stöd och den hjälp som behövs.” Lagstiftaren uttrycker således även hur kriminalvårdare bör förhålla sig till intagna vilket tydliggörs i paragrafen innan: ”Varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.” (4 § 1 Kap. Häkteslagen).

3 SYFTE

Syftet med föreliggande studie är att undersöka hur personer som varit häktade med restriktioner upplever kriminalvårdarnas stödjande respektive kontrollerande roll.

Studien avser också att ge ökad kunskap om hur kriminalvårdare ser på de olika rollerna som arbetsuppgifterna innefattar.

3.1 FRÅGESTÄLLNINGAR

Aktuella frågor som studien vill undersöka, både från kriminalvårdares och frihetsberövades perspektiv, är:

- Hur/vad upplevs som stödjande respektive kontrollerande för en person som är häktad med restriktioner?
- Hur ser man som kriminalvårdare på den frihetsberövades behov och vad finns det för resurser att tillgå för att bryta isolering?

4 TIDIGARE FORSKNING

Det finns lite forskning på området både nationellt och internationellt vilket är anmärkningsvärt då frihetsberövande av den enskilde är ett mycket kraftfullt ingrepp från statens sida. Forskning som angränsar till området berör framförallt mänskliga rättigheter, skada vid isolering, psykisk ohälsa, kriminalvårdares yrkeskultur och olika studier om anstaltsmiljön och intagnas kultur, men då i andra kontexter än häkte. En rapport från Barnombudsmannen (2013) undersöker barn/ungdomars upplevelser från häkte och arrest och konstaterar att; ”De barn och unga som Barnombudsmannen träffat vittnar om en tillvaro som präglas av isolering och brist på mänsklig kontakt. Det är inte förenligt med mänskliga rättigheter.” (Barnombudsmannen, 2013, s.52). Som citatet anger så berör det inte bara barn/ungdomar då det är en fråga om mänskliga rättigheter. Det är anmärkningsvärt att tidigare forskning inom området, i stort sett, är obefintlig.

Rapporten från Barnombudsmannen 2013 undersökte barn/ungdomars upplevelser från häkte och arrest. Rapporten grundar sig på kvalitativa intervjuer med barn/ungdomar i häkte och arrest men också en enkätundersökning, statistik från olika myndigheter samt intervjuer med representanter från kriminalvården, åklagare, psykolog verksam i häkte osv. Inledningsvis konstateras att det finns lite forskning inom området och rapporten belyser skadeverkningar av isolering samt att det kan utgöra ett problem från ett rättssäkerhetsperspektiv med den förvirring och oförståelse som kan vara, och i många fall är, förenad med ett frihetsberövande. Även skadeverkningar från isolering kan påverka en persons förståelse och deltagande i rättsprocessen. I förlängningen kan detta leda till känslan av misstro för rättssystemet i sin

helhet. Ungdomarna i rapporten uttryckte sig på olika sätt i intervjuerna men känslor av maktlöshet, förnedring och avhumaniserande behandling framförallt under tiden i arrest, men även häkte, var vanligt förekommande. Rapporten belyser också att isoleringsbrytande åtgärder förekommer på häkten men att det finns en väldigt stor variation från häkte till häkte (Barnombudsmannen, 2013).

I en artikel från Amerika beskrivs psykiatriska effekter av isolering (Grassian, 2006). Artikeln är baserad på en redogörelse överlämnad till "Commission on Safety and Abuse in America's Prisons". Författaren har bland annat, i rollen som expert, varit involverad i att utvärdera psykiatriska effekter av isolering bland över tvåhundra intagna på olika fängelser i Amerika. Isolering definieras som inlåsning av en intagen i en cell med minimal tillgång till stimuli såväl i miljön som i social interaktion. Det är sedan länge känt att avsaknad av stimuli i miljö och social interaktion kan ge upphov till allvarliga psykiska skador och har noterats bland flera grupper så som patienter som intensivvårdas, i olika situationer inom militären, i ubåtsexpeditioner och astronauter. Det så kallade "hjärntvättandet" av politiska fångar under 1900-talet gav upphov till att medicinsk och vetenskaplig litteratur beträffande skadorna av sensorisk deprivation och social isolering producerades. Författaren (Grassian, 2006) menar att denna tidigare litteratur såväl som författarens egna observationer visar att individer berövade tillräcklig sensorisk och social stimulation snart blir oförmögna att upprätthålla en normal grad av uppmärksamhet. Efter några dagar i isolering har mätningar på hjärnan (EEG) visat att hjärnans mönster ändras mot mönster som är karaktäristiska för delirium eller dvala (apati). Efter en tid i avsaknad av stimuli blir de stimuli som finns tillgängliga istället irriterande. Försämringen av uppmärksamhet och koncentration i isolering leder till problem med att styra uppmärksamheten och svårigheter att fokusera. Oförmågan att styra uppmärksamheten resulterar i ett en persons uppmärksamhet kan fastna, ofta på något obehaglig (Grassian, 2006). Det finns en stor variation i hur olika individer påverkas av isolering och de som påverkas mest är ofta personer med koncentrationssvårigheter eller mindre neurologiska störningar. Även personer som inte har något av de ovanstående upplever i varierad grad svårigheter med följande; koncentration, tankar, irritation, externa stimuli, tvångstankar osv. Många av dessa symptom försvinner gradvis när isolering upphör, men personer som inte har utvecklat några extrema psykiatriska störningar under tiden i isolering har ändå visat sig kunna få bestående men till följd av isoleringen. En fortsatt intolerans av social interaktion är det vanligast förekommande av bestående men, vilket i förlängningen kan leda till svårigheter att återanpassa sig till samhället efter avtjänat straff (Grassian, 2006). Sammanfattningsvis kan sägas att de symptom som rapporterades bland de intagna i studien var slående överensstämmande. Följande vanligt återkommande symptom bland intagna i isolering rapporteras i artikeln som ett specifikt psykiatriskt syndrom associerat till isolering; hyper-responsivitet till externa stimuli, förvrängningar i perception (som hallucinationer och illusioner), panikattacker, svårigheter att tänka, svårigheter med koncentration och minne, påträngande tvångstankar, paranoia och problem med impulskontroll. Syndromet har samma karaktäristik som ett delirium och författaren menar att dessa symptom i princip inte återfinns i association med andra sjukdomstillstånd (Grassian, 2006).

I tidigare forskning från England och Wales (Player, Roberts, Jacobson, Hough, & Robottom, 2010) har författarna analyserat utvecklingen av häktningar i England och Wales. Författarna påpekar bland annat hur just upplevelsen av att vara frihetsberövad kan vara stressande och upprörande speciellt som det föreligger en ovisshet kring utgången av situationen. De påpekar också att det för många intagna kan förstöra såväl hemförhållanden som det sociala livet och ekonomin för den enskilde. Trots att beslutet att häkta personer har allvarliga implikationer för de mänskliga rättigheterna så har den allmänna och akademiska debatten kring fältet varit tämligen liten i jämförelse med debatten om hur domstolarna dömer straff. Likt Sverige så har England och Wales lagstiftning som används när en häktning övervägs. I England och Wales kan man däremot bli släppt mot borgen vilket är ett system som inte är i bruk i Sverige. Författarna problematiserar de skillnader som finns mellan män och kvinnor som är häktade. Till exempel så löper kvinnor mindre risk att bli kvarhållna i häkte men de kvinnor som blir häktade är misstänkta för mindre allvarliga brott än de män som häktas (Player, Roberts, Jacobson, Hough, & Robottom, 2010). Statistiken som används i studien visar också att majoriteten av kvinnor som varit häktade inte döms till fängelse utan andra villkorliga straff. Detta i sin tur tolkar författarna som att borgen eller andra alternativ inte tillräckligt noga övervägts i många av dessa fall. Studien refererar till tidigare studier som visar att kvinnor i dubbelt så hög grad som män har sökt hjälp eller behandling för psykiska problem tidigare i livet men att häkten fungerar som tillträde till sjukvård och drogavvänjning, vilket inte är oproblematiskt. Många av de som frihetsberövats döms inte till fängelse, något som är problematiskt ur ett människorättsperspektiv men även för legitimiteten i rättssystemet. Författarna menar i sin sammanfattning att principen i domstol är att frihetsberövande domar är den sista utvägen som skall användas för att straffa återfallsbrottslingar och för att skydda allmänheten från allvarlig skada. De menar vidare att samma princip rimligen bör gälla i beslut om häktning men att avsaknaden av etablerade riktlinjer gör att oberäkneliga bedömningar i beslut om häktning följer. Därmed efterlyser författarna ökad transparens i häktnings besluten, mer forskning inom området samt föreskrifter som överensstämmer med etablerad dompraxis och mänskliga rättighetsprinciper (Player, Roberts, Jacobson, Hough, & Robottom, 2010).

I en artikel om studier av kriminalvårdares yrkespraktik och yrkeskultur (Nylander, Bruhn, & Lindberg, 2008) urskiljer författarna olika typer av tankemönster (eller sociala representationer, som de använder som teoretiskt begrepp) hos kriminalvårdare. Ett tankemönster som är vanligt beträffande hur kriminalvårdare ser på intagna är att de ses som manipulativa och opålitliga. Ett annat är att andra avdelningar beskrivs av varandra i negativa ordalag av kriminalvårdare. Författarna menar att dessa tankemönster fungerar både positivt och negativt för kriminalvårdarna men att uppdelningen mellan olika avdelningar, ”vi och dom” tänk, förstärks av organisatoriska förändringar inom Kriminalvården som resulterat i ökad specialisering och arbetsdelning. Men dessa tankemönster verkar också fungera som kitt som håller samman den egna gruppen/avdelningen och bidrar till stark känsla av sammanhållning vilket många kriminalvårdare ser som en viktig del av sitt arbete och en anledning att stanna på arbetsplatsen. De kriminalvårdare som deltagit i studier som artikeln relaterar till arbetar på anstalt på olika avdelningar vilket säkert påverkar känslan av

sammanhållning på avdelningsnivå. Studierna visar att ett vissa typer av emotioner är vanligare bland kriminalvårdare på vissa avdelningar än på andra och det skiljer sig inte bara då från anstalt till anstalt utan också från avdelning till avdelning. I artikeln identifieras tre subkulturella grupper bland kriminalvårdare som författarna till artikeln kopplar till olika avdelningar; säkerhetsavdelningar, behandlingsavdelningar och normalavdelningar. Vid säkerhetsavdelningar har vårdare ett mer avståndstagande till de intagna och utvecklar en mer negativ syn på intagna och framhåller formella rutiner. Vårdare som arbetar på behandlingsavdelningar tenderar att ha en mindre negativ syn på de intagna och respekt för den intagna understryks. Ett mer omvårdande förhållningssätt råder och de formella rutinerna ses av kriminalvårdarna som "ett nödvändigt ont" (Nylander, Bruhn, & Lindberg, 2008) som försvårar skapandet av relationer mellan intagna och vårdare. Normalavdelningarna representerar något mitt i mellan de båda ovanstående avdelningarna. Synen på de intagna och förhållningssättet tycks variera mellan de ovanstående och formella rutiner kommer i första hand och andra arbetsuppgifter som kontaktmannaskap hinns inte med (Nylander, Bruhn, & Lindberg, 2008).

I en longitudinell studie från Danmark (Andersen, o.a., 2000) undersöktes hur olika grader av stress kan påverka förekomsten och frekvensen av psykiatriska störningar och psykopatologi hos intagna. Två grupper av intagna jämfördes varav en grupp var isolerade och en grupp inte. Studien utfördes på initiativ av danska regeringen med anledning av en då pågående debatt och kritik av förekomsten av isolering i Danmark. Metoden som användes omfattade återupprepade bedömningar både i början och under tiden av inlåsningen, semistrukturerade intervjuer och självrapporterade mätningar. Resultatet i studien visar att förekomsten av psykiatriska problem som utvecklats under tiden i fängelse var signifikant högre hos intagna som var isolerade i jämförelse med intagna som inte var det. De vanligast förekommande problemen var anpassningsproblem följt av depression. Skillnaden i förekomst av olika psykiatriska problem förklaras främst med grad av stress. En rad jämförelser gjordes i studien och en av dem visar att intagna med tidigare erfarenhet, mer än tio tidigare erfarenheter av fängelsevistelse, löpte en mindre risk att utveckla olika sorts problematik. Personer med drog- eller alkoholmissbruk kan till och med dra fördel från fängelsemiljön; bättre kost, bättre boende, möjlighet till nedtrappningsmediciner, sjukvård och mindre stress med frånvaron av det aktiva missbruket. Forskarna menar i slutorden att isolering ur ett medicinskt perspektiv är diskutabelt. Bättre tillgång till isoleringsbrytande åtgärder kanske är ett sätt att hantera problemet om isolering inte helt kan undvikas (Andersen, o.a., 2000).

En liknande kvantitativ studie har också gjorts i Indien (Sharma, Prakash, Sengar, & Singh, 2014). Även denna studie var komparativ och en grupp bestod av intagna som var i en rättsprocess från en psykiatrisk avdelning i Ranchi, Indien. Referensgruppen var personer från samhället som valdes ut och matchade (utifrån ålder, kön, utbildningsnivå, yrke, civilstånd och residens) gruppen intagna. Resultatet av denna studie presenterar intagna som en specifik känslig grupp för att utveckla psykologiska problem då förekomsten av dessa är högre än hos referensgruppen. Även i detta fall menar forskarna att det kan bero på den stress som upplevs vid inlåsning och intensifierar vissa underliggande psykiatriska tillstånd och påskynda utvecklingen av vissa mentala abnormiteter. Denna studie kan dock ifrågasättas då

kontrollgruppen skulle behöva utsättas för samma behandling som gruppen intagna för att veta hur stor förekomsten var i den gruppen under specifika omständigheter. Att sedan gruppen intagna är från en psykiatrisk avdelning anser jag försvårar möjligheten att göra generaliseringar för intagna. Sammantaget kan resultatet i denna studie därmed ifrågasättas (Sharma, Prakash, Sengar, & Singh, 2014).

5 TEORI

I föreliggande studie betraktas verkligheten (som vi uppfattar den, både subjektivt, objektivt och intersubjektivt) som beskaffad genom interaktion. Inte bara interaktion människor emellan, utan också interaktion mellan olika institutioner, kategoriseringar, lagstiftning osv. Man kan, för att låna Ian Hackings (1999) uttryck, kalla det växelverkan. Berger & Luckmann (1967) beskriver som att den verklighet som vi spenderar mest tid i, vardagslivet, upplevs subjektivt men i interaktion med andra skapar en speglingseffekt som också gör vardagslivet och de olika delarna av det till en objektiv verklighet upplevd av oss. Säljö (2000) menar att det är dessa vardagsmiljöer som både historiskt, i framtiden och i nutid utgör den viktigaste läromiljön för oss människor. Denna verklighet som vi skapar i interaktion med andra fungerar också intersubjektivt när vi är ”överens” med andra om att det är ”verkligheten”, exempelvis i ett samhälle. Ett exempel skulle kunna vara djuret hund. De flesta i Sverige har en intersubjektiv förståelse för hund som ett husdjur, vilket i sig är ett ord som bär mening. Vi äter inte våra husdjur, vi slår dem inte, de är våra vänner etc. I andra länder återfinns andra sätt att se på en hund, vilken mening som tillskrivs osv.

Berger & Luckmann (1967) ger en beskrivning av hur vi människor skapar rutiner för olika sysslor. Rutiner skapar en förutsägbarhet och en trygghet när vi etablerat ett visst sätt att göra saker på som också tillskrivs symboliska meningar. Författarna menar vidare att människan då inte behöver stå inför olika val om hur saker ska göras eller hur man skall gå till väga, men det betyder inte att det sätt vi gör till rutin är det enda eller ”sanna” sättet att göra på. Vi överför sedan dessa rutiner och kunskaper till varandra i socio-kulturell anda och som Berger & Luckmann uttrycker det; institutionaliserar dessa rutiner och kunskaper som sedan upplevs, av de som föds in i dessa rutiner, som verkligheten. Noterbart är att de rutiner och kunskaper som institutionaliseras i en grupp eller ett samhälle är beroende av såväl kontext, kultur som relation. Vissa kunskaper som sedan anses som allmänt vedertagna blir vad författarna kallar Common stock of knowledge vilket fungerar som en slags allmän kunskapsbas.

Hacking (1999) tar upp naturvetenskapen och diskuterar huruvida vissa grundämnen eller molekyler som människor upptäckt i sitt forskande hävdas vara sanna, att de existerar oberoende av våra upptäckter. Men likt Berger & Luckmann, så finns det andra som menar att det sätt vi fått kunskap om ting/fenomen bara är en möjlig väg. Det innebär att det vi ”upptäcker” är beroende av historien av det som redan upptäckts, dvs. den kunskap vi hittills anser oss ha. Detta färgar vår förståelse och vårt sätt att ta oss an säg forskning, båtbygge eller vad det än må vara. Vår förståelse för verkligheten vi lever i och det vi anser verkligt, är något människor en gång skapat. Hacking menar i stället att vi kan skilja på kategorier som är *interaktiva* (dvs. de som kategoriseras påverkas och påverkar själva kategorin) och

indifferent kategorier. Jag lånar Hackings exempel av indifferent kategori; ”Kategorin ”kvark” är indifferent i den meningen att det inte gör någon skillnad för kvarken att jag kallar den kvark. (Hacking, 1999, s.143). Uppfattningar om verkligt och konstruerat behöver inte stå i rak motsats till varandra, då vissa kategorier kan vara både interaktiva och indifferent. Exempelvis så finns det sjukdomar som är ärftliga (vilket är oberoende av vår kategorisering) men de människor som har en ärftlig sjukdom växelverkar med kategoriseringen av sjukdomen och kan ändra kunskapen om sjukdomen och sättet vi ser på den (fritt efter Hacking, 1999, s.163 ff).

För att förstå hur vi konstruerar olika kategorier där vi också bär typologier för hur vi intersubjektivt i ett samhälle ser på till exempel den kriminelle, den goda medborgaren, missbrukaren, föräldern. En återblick i tiden behövs för att förstå hur det rådande sättet att förstå, behandla, hantera, kontrollera olika kategorier har utvecklats, och jag menar då likt Hacking (1999) att detta är en växelverkan mellan individer, kategorier, samhällen lagstiftning, institutioner och mycket annat. Kontexten och historiens betydelse har redan framhävts i resonemanget i denna text, och jag argumenterar för de begrepp som följer nedan med anledning av den speciella kontext som ett häkte utgör. Med hjälp av Hackings (1999) indelning av kategorier som interaktiva och indifferent menar jag att både kategorin kriminalvårdare och kategorin intagna är interaktiva kategorier som påverkar inte bara varandra och utformningen av institutionen häkte, utan också lagstiftning, rapportering i media, internationella organisationer osv. Alla dessa komponenter utgör delar av ett nät av kategorier där de olika kategorierna påverkar varandra.

Foucault (2003) beskriver i *Övervakning och straff* hur utvecklingen av just övervakning och straff har förändrats under de senaste århundradena. Kroppslig bestraffning i olika former förkastas numera i många länder och bestraffningen är istället koncentrerad på själslig eller psykisk bestraffning i syfte att förändra människan. Omforma människan till en god samhällsmedborgare; kartlägga och kategorisera, vilket är något vi människor känner igen från naturvetenskapen. Utan att gå för djupt in i hur konstanta förändringar i lagstiftning, människosyn, vetenskap osv. påverkar utvecklingen av de normer och det samhälle vi lever kan bara konstateras att den värld vi upplever och genom interaktion med andra återskapar och därmed konstruerar, inte hade funnits om vi inte institutionaliserat handlingar. Detta resulterar i både gott och ont.

5.1 TOTALA INSTITUTIONER

Begrepp jag kommer använda är hämtade ur Erving Goffmans *Totala Institutioner* (2014) och jag anser dem användbara av skälet att den miljö som ett häkte utgör (och i synnerhet isolering) är en total institution skapad av människor. De observationer som Goffman gjort i liknande miljöer och de begrepp som han vaskat fram för att försöka förstå vad som händer med människor vid totala institutioner anser jag användbara i föreliggande studie. Häktet som kontext är en speciell plats där människor har blivit berövade sin frihet, är inlåsta och många gånger isolerade stora delar av dagen, utövar begränsat självbestämmande och blir kontrollerade på olika sätt av personalen. Att använda begrepp som kan bidra till att förklara

villkor och roller i en sådan miljö kan anses relevant och fruktbart. Goffmans definition av *totala institutioner* kommer att användas i texten som lyder följande: ”En total institution kan definieras som en plats att bo och arbeta på, där ett stort antal människor i en likartad situation lever ett instängt och formellt administrerat liv tillsammans under en längre tid, avskurna från samhället utanför.” (Goffman, 2014, s.9). Goffman identifierar vidare fem olika grupper av totala institutioner men kännetecknande för dem alla är att de finns fysiska spärrar inbyggda i institutionernas utformning. Foucault (2003, s.201) skulle nog snarare kalla det *arkitektoniskt uttryck* av det fysiska rummet, med syftet att kunna kontrollera och dela upp ”den stora massan” människor för att lättare kunna kategorisera och observera de människor som vistas på dessa totala institutioner. Foucault koncentrerar sig framförallt på den disciplinära makten som träder fram och ersätter den tidigare storhetsmakten. Båda begreppen är enligt min tolkning ett resultat av mänsklig aktivitet, interaktion, rutiner och institutionalisering. Valet av Goffmans begrepp anser jag mer fruktbart av anledningen att det finns en bredd i begreppen. Att härleda till disciplinär makt ger enligt min tolkning en snävare ansats som på sätt och vis bortser från den återkopplingseffekt interaktiva kategorier kan ha (Hacking, 1999). Det innebär inte att hänsyn inte borde tas till den disciplinära maktens verkningar och historia utan snarare en motivering och diskussion kring vad begreppen kan bidra med i studien.

Författaren undersöker de allmänna egenskaper för dessa totala institutioner och jag kommer använda begreppet *avslipning* (Goffman använder sig även av intagningsprocess och ’programmerings’procedur). Begreppet syftar till att beskriva den procedur som intagna genomgår då de först anländer till institutionen. Utmärkande gemensamma drag för vad det innebär är exempelvis visitation, tilldelning av nummer, dusch, information om regler, framlämnandet av personliga tillhörigheter och egna kläder. Kännetecknande är att avslipningen gör den intagna till ett objekt och då våra ägodelar är en del av vår upplevda självkänsla skapar separationen från dessa och utbytet till institutionens kläder en effekt på personens självidentifiering; ”då nykomlingen på detta sätt skalas av, låter han sig formas och registreras som ett objekt, [...]” (Goffman, 2014, s.22). Jag avser kunna använda begreppet för att förklara hur individen blir anpassad in i institutionaliserat system som denne kanske inte har tidigare erfarenhet av och hur kontexten och rutinerna breder väg för ett förväntat beteende/roll. Foucault och Goffman skulle kanske vara relativt överens om syftet och symboliken i avslipningsprocessen, men enligt min tolkning av Foucault (2003) så är objektifieringen av den enskilde en kombinationsmodell av maktmekanismerna uppdelning (i detta fall kanske farlig-ofarlig är ett bra exempel) och markera denne individs plats och ”hur man skall underkasta honom en konstant, individuell övervakning” (Foucault, 2003, s.200) i försök att förändra detta onormala. Man kan säga att begreppen visar två olika sidor av samma mynt.

Goffman använder också begreppen primär och sekundär anpassning och jag kommer i texten använda mig av det senare. Primär anpassning är den direkta anpassningen till institutionens regler och rutiner, medan *sekundär anpassning* är den anpassning som ”refererar till varje vanemässig åtgärd varigenom en organisationsmedlem använder sig av icke auktoriserade medel eller når icke auktoriserade resultat, eller bådadera, och på så sätt kringgår organisationens antaganden om vad han borde göra och erhålla och därmed vad han borde vara.” (Goffman, 2014, s.136). Författaren påpekar också att både primär och sekundär

anpassning är socialt definierat och är såväl kulturellt- som kontextberoende och föränderligt över tid. För att exemplifiera hur begreppet kan förstås kan man tänka sig en intagen som bokar tid för motion, men inte för att motionera utan för att duschen i motionsrummet är bättre än de vanliga duscharna. Som tidigare diskuterats så är kontexten ytterst relevant för de sekundära anpassningar som individen eventuellt gör, som inte institutionen avser. Kategorierna ”intagna” är då ett tydligt exempel på det Hacking beskriver som interaktiv kategori, då det finns en återkopplingseffekt. För att fortsätta i samma anda som tidigare problematiserar jag begreppet genom att dra en parallell till Foucault. Med hans ord skulle man kunna uttrycka det som att det finns vrår som inte är synliga, de är dolda och således bortom en del av maktens öga, vilket också gör frigör individen till en viss grad. ”Den som ingår i ett synlighetsfält och som vet det, axlar maktens tvång, och låter det spontant gå ut över sig själv; han upptar i sig en maktrelation, inom vilken han åtar sig båda rollerna; han blir principen för sitt eget underkuvande.” (Foucault, 2003, s.203). Här kan vi i Goffmans definition av begrepp också se normens betydelse och kraft träda fram tydligt i meningen ”vad han borde vara”.

Författaren belyser även den betydande *rollförlust* som äger rum vid totala institutioner. För att förstå innebörden i detta begrepp beskriver Goffman hur vi människor normalt rör oss i olika miljöer i vardagslivet där vi också agerar i olika roller. Ett exempel; Om jag i min föräldraroll upplever att jag brustit under morgonrutinerna då jag låtit min stress gå ut över barnen, så är det ingen som bedömer mig ut efter det när jag kommer till jobbet och träder in i min roll som inredningsarkitekt. Om jag efter jobbet åker för att spela fotboll så bryr sig inte laget särskilt om något av de föregående utan snarare om den rollen jag har som fotbollsspelare i laget. ”Normalt garanterar uppdelningen av individens roller, både i livscykeln och de dagliga göromålen, att ingen av de roller han spelar kommer hindra hans uppträdande och relationer i någon annan roll. Att vara på en total institution bryter däremot automatiskt sönder denna rolldelning, eftersom den intagnes isolering från yttvärlden varar dygnet runt.” (Goffman, 2014, s.21). Alltså följer uppträdandet med den intagne i institutionen, och den enskilde har på det sättet svårt att ändra personalens definitioner av denne. Även det som författaren kallar *personlig handlingsekonomi* bryts ned i totala institutioner. Begreppet handlar om hur vi i vardagslivet är vana att själva kunna disponera över tid som exempelvis när man vill äta, vad man vill äta, när och hur länge man vill duscha eller raka sig. Goffman beskriver begreppet; “[...] betraktas utförandet av många handlingar som en personlig omdömesförmåga där man tillåts välja mellan olika alternativ.” (Goffman, 2014, s.35, s.39). En persons handlingsekonomi och autonomi blir således ytterligare en sak som underkastas institutionens regler och rutiner. Återigen kan detta kopplas med de underkuvande effekterna av disciplinering som Foucault demaskerar i *Övervakning och straff* (2003). Den transparens som finns i totala institutioner synliggör varje aspekt av den intagnes liv (förutom de ”mörka vrår” som kanske ännu inte bevakas). ”Han är ett objekt om vilket information inhämtas, men han är aldrig subjekt i en kommunikation.” Foucault, 2003, s.201). Begreppet *flyktaktiviteter* definieras av Goffman som “[...] frivilliga, lättsamma sysselsättningar som är tillräckligt spännande och fängslande för att lyfta den intagne ut ur sig själv och få honom att glömma sin verkliga situation en stund.” (Goffman, 2014, s.55) och kommer att användas för att förstå de aktiviteter intagna ägnar sig åt på totala institutioner.

6 METOD

6.1 VAL AV DATAINSAMLING

Då syftet med studien och forskningsfrågorna söker ökad kunskap om subjektiva upplevelser av stöd- respektive kontrollerande roller i häktesmiljön, både från personer som varit häktade och personer som arbetar som kriminalvårdare i häkte, så ansågs kvalitativ metod vara bäst lämpad för att uppnå syftet och besvara forskningsfrågorna (Bryman, 1997). Då syftet med studien varit att undersöka en mer specifik upplevelse ansågs semistrukturerade intervjuer vara den lämpligaste metoden (Kvale & Brinkmann, 2009). Två intervjuguides utformades, en för personer som varit häktade med restriktioner och en för kriminalvårdare. Intervjuguiderna utformades genom att utgå från åtta teman som var gemensamma för båda intervjuguiderna, så som stöd, kontroll och isolering. Underfrågorna skiljde sig åt i respektive guide (se bilagor).

6.2 URVALS PROCESS/GENOMFÖRANDET AV DATAINSAMLINGEN

Det fanns inledningsvis en förhoppning och vilja om att kunna intervjua personer som var häktade med restriktioner vid intervjutillfället. En förhoppning som med rätta fick ge vika för den etiska aspekten av att intervjua personer som befinner sig i en sådan miljö som potentiellt kan innebära att individen befinner sig i en mycket utsatt position där det samtidigt kan finnas svårigheter att garantera både den enskildes anonymitet samt eventuell tillgång till stöd/samtal om intervjun skulle väcka känslor och tankar. Istället upprättades kontakt med en stödorganisation för människor med ett kriminellt förflutet. Organisationen är nationell med förgreningar i många svenska städer och kontakten etablerades med verksamma inom organisationen i en större svensk stad. Självklart har detta påverkat urvalet. Dels för att en viss sorts brott inte är accepterade av personer som har begått en annan sorts brott. En annan viktig aspekt i urvalsprocessen är att många medlemmar i organisationen har valt bort den kriminella livsstilen, vilket också är en förutsättning för att få vara medlem, något som lett till att ingen av informanterna nyligen varit häktad. Detta påverkar självklart resultatet då nutid och dåtid upplevs olika. När kontakt tagits och möjligheten att söka informanter genom organisationen fastställdes skrevs ett informationsbrev riktat till personer som varit häktade med restriktioner innehållande bl.a. information om studiens syfte, intervjutillfället, anonymitet, frivillighet och kontaktinformation (Vetenskapsrådet, 2011) (se bilaga). Fyra personer intervjuades varav två kvinnor och två män. Två personer hade varit häktade för mer än tio år sedan, en för fem år sedan och en för två år sedan. Samtliga av dessa respondenter har tagit avstånd från kriminalitet.

I urvalsprocessen för informanter från kriminalvården övervägdes möjligheten att söka informanter från olika häkten. Tidsramen för studien resulterade i att kontakt togs med personal i relevant befattning på ett häkte i en större svensk stad, för att genom organisationen söka informanter. Därefter skrevs ett informationsbrev med liknande information som i fallet som angivits ovan (se bilaga). Personer fick sedan kontakta mig om de ville delta i studien,

vilket resulterade i fyra respondenter som arbetar inom kriminalvården. En man och tre kvinnor. Mannen hade en längre erfarenhet och arbetade i en högre uppsatt position inom kriminalvården. Kvinnorna hade erfarenhet från kriminalvården som varierade mellan två till fyra och ett halvt år. Respondenterna arbetade inom olika delar av häkte och hade erfarenheter från olika grenar inom kriminalvården.

Sammantaget kan sägas att urvalet kunde påverkas i mycket begränsad omfattning till stor del beroende på den tidsfrist som studien omfattades av.

Alla intervjuer förutom en spelades in med diktafon och vid intervjutillfällena inhämtades muntligt samtycke till att spela in intervjun. Respondenter informerades också muntligt om frivillighet, att de inte behövde svara på frågor, anonymitet, vad intervjun skulle användas till, syftet med studien och att de när som helst kunde välja att inte längre medverka. I möjligaste mån försäkrades att respondenterna hade personer att vända sig till om intervjun skulle väcka obehag eller andra känslor.

6.3 ANALYSMETOD

I analysen användes tematisk analys som med fördel kan användas oberoende av teoretisk ansats (Braun & Clarke, 2006). Processen är iterativ och svår att dela upp i moment då man hela tiden rör sig fram och tillbaks i materialet, men för att underlätta för läsaren har jag försökt dela upp processen i olika faser. Den gick i detta fall till på följande vis; samtliga intervjuer transkriberades i sin helhet med undantag från den som inte var inspelad. Anteckningarna som gjordes vid det intervjutillfället skickades istället till respondenten i det fallet som läste igenom och fick möjlighet att kommentera anteckningarna innan analysen av dessa påbörjades. Materialet lästes sedan igenom i sin helhet och ord började sedan kodas som hade relevans i texten, oberoende av intervjufrågorna som ställts (detta kallar jag fas ett). Här anser jag det relevant att påminna om och belysa den aktiva roll som en forskare har i analysprocessen. Denna aktiva roll bör erkännas och tillskrivas betydelse då en annan person förmodligen hade haft andra kodord och en annan känsla för vad som var av intresse och vikt i empirin (Braun & Clarke, 2006).

De två olika grupperna av respondenter behandlades i detta skede separat dvs. en grupp kodades och analyserades först. I respondentgruppen med personer som hade erfarenhet av att vara häktad med restriktioner fanns initialt 106 koder som berörde olika områden så som upplevelser, känslor, tankar och åsikter. Koderna delades sedan in i olika grupper beroende på vad orden berörde. Exempelvis *identitet*, *livsvärld* och *egenvärde* hamnade i samma grupp. Redan i denna process minskade antalet kodord till 92 då vissa koder ansågs beskriva samma sak. I en andra omgång (fas två) studerades de koder som tolkats fram och grupperats. Utifrån tolkning av orden skapades rubriker som tycktes koppla ihop gemensamma beröringspunkter för orden. Exempelvis samlades kodorden *vi & dom*, *subkultur*, *bemötande*, *interaktion* under en rubrik kallad *kultur* och *då/nu* och *i början/efter ett tag* under rubriken *tid*. Denna grovsortering resulterade i 29 kodord. Dessa kodord skrevs upp på ett papper och med empirin i bakhuvudet ordnades dessa koder i nya grupper som tycktes hänga samman i

empirin. Ett exempel; koderna *identitetsskapande, spegling, kränkning, integritet* ordnades under samlingsordet *identitet* och *struktur, kultur, tur/otur, hjälp & stöd* ordnades under samlingsordet *struktur*. Denna tredje fas resulterade i 9 övergripande teman. Sedan lyssnades intervjuerna igen igen i frånvaro av kodord och potentiella teman. Orden som kom naturligt i lyssnandets stund skrevs ned och jämfördes med de övergripande teman jag dittills kommit fram till.

I respondentgruppen bestående av personer som arbetar inom kriminalvården fanns initialt 86 koder som även där berörde olika områden. Tillvägagångssättet som beskrivits ovan upprepades i en andra omgång och koder som exempelvis *stöd, andra professioner, sjukvård* samlades under rubriken *stöd och hjälp*. Sorteringen resulterade i 15 kodord och återigen med samma förfaringssätt som ovan resulterade tredje fasen i 4 övergripande teman där exempelvis *individuellt, behov, känslor av* samlades under temat *klienter*. Intervjuerna lyssnades igenom ännu en gång i frånvaron av koder och teman och de orden som kom i lyssnandets stund skrevs ned och jämfördes med de teman som tolkats fram från transkriberingarna.

I den fjärde fasen fanns då 13 övergripande teman från båda respondentgrupperna. Vissa teman var enligt min tolkning specifika för gruppen av tidigare intagna och vissa för gruppen som arbetade inom kriminalvården och därav valde jag att presentera resultat och analys separat för de båda grupperna. De övergripande teman som tolkats fram minskades till 8 genom att jag skrev upp dem på ett papper och drog pilar till de teman som då verkade höra samman med andra teman. Jag värderade då vilka teman som ansågs överordnade andra vilket skiljde sig i de båda grupperna.

Den mer fokuserade skrivprocessen började i vad jag har delat in i en femte fas och jag började med att skriva det som framkommit i processen under respektive teman. När texten började utformas i sin helhet så ändrades vissa av de övergripande teman jag kommit fram till och blev nya sammansättningar och fick nya namn i vissa fall. Den skrivna delen av analysen och kopplingen till begrepp påbörjades när texten tycktes sammanfattad, överskådlig och överensstämmande med det jag upplevt och tolkat vid intervjutillfällena.

6.4 LITTERATURSÖKNING

När sökningar av litteratur och tidigare forskning kring området har gjorts så har sökmotorer och databaser som Primo, Google Scholar, Social services abstracts och PsycInfo använts. Sökorden har varit; remanded in custody, frihetsberövande, häkte, kriminalvård, kriminalvård Sverige, skador av frihetsberövande och solitary confinement. Framförallt andra uppsatser (men även annan äldre litteratur som rapporter och artiklar) har fyllt en viktig funktion då referens listor har varit betydelsefulla för att få en bild av vad som skrivs och vad som forskats om på området.

Min roll som forskare bör problematiseras då jag bär på föreställningar, fördomar, kunskap och okunskap. Att förhålla sig neutralt och opartiskt är en förutsättning för att studien skall ha reliabilitet (Vetenskapsrådet, 2011). Därav nämner jag kort min förförståelse och erfarenhet av häkte som institution. Under verksamhetsförlagd utbildning spenderade jag femton veckor på ett häkte i en mindre svensk stad. Under den tiden jobbade jag med isoleringsbrytande åtgärder (oftast samtal) för personer som var häktade med restriktioner. Eftersom jag inte var anställd räknades jag inte som personal och bar inte personalens uniform. Därefter har jag haft ett semestervikariat som kriminalvårdare på samma häkte. Erfarenheten gör självfallet att min förståelse och uppfattning på många sätt är färgad, på både gott och ont. Erfarenheterna har varit till stor hjälp när jag skrev intervjuguiderna men också för att man ”upplevt” lagstiftningen och har en inlevelseförmåga som jag tror är svår att ha om man aldrig varit i ett häkte och sett ”vardagen”. Samma erfarenheter kan potentiellt fungera negativt på andra sätt då man har uppfattningar om hur verksamheten ser ut, borde se ut och hur den skulle kunna utvecklas. I studien har jag sökt informanter från ett annat häkte, alltså personer som jag inte jobbat med. Även informanterna som varit häktade söktes från annan ort med relativt stort avstånd för att undvika sannolikheten att en informant skulle kunna ha varit intagen under den tid jag praktiserade och arbetade på häkte.

Då det upplevs som jobbigt och svårt för de flesta personerna att vara häktade (i synnerhet med restriktioner) så fanns det i ett mycket tidigt skede etiska överväganden om såväl urval som intervjusituation. Det fanns överväganden beträffande intervjufrågor som eventuellt skulle kunna uppröra respondenter såväl under intervjutillfället som i efterhand men även överväganden berörande brottsrubricering på brott som respondenterna misstänkts för vid häknings-tillfällen. Då det hade varit intressant att fråga vad man häktats för, om man blivit dömd osv. så valde jag att inte ställa dessa frågor då jag ville att respondenternas upplevelser av att ha varit häktad med restriktioner skulle få ett egenvärde oberoende av brottsrubricering eller eventuell dom. Även för de som arbetar inom kriminalvården kan det vara svårt att uttrycka känslor och tankar inför sina arbetsuppgifter eller i detta fall myndigheten man arbetar för. Arbetet kan vara känslomässigt påfrestande, det kan finnas organisatoriska komplikationer/hinder eller subkulturer i arbetsgruppen som kan vara svårt att beskriva för en utomstående. Det är i många fall så att det vi människor gör vanemässigt tenderar vi att reflektera mindre över och när vi får tillfälle att göra det kan det leda till olika känslor som man kanske inte är beredd på.

7 RESULTAT OCH ANALYS

Resultat och analys presenteras i olika teman som tolkats fram ur empirin. Resultatet presenteras separat för de olika respondentgrupperna där grupp 1 är personer som har varit häktade med restriktioner och grupp 2 är personer som arbetar inom kriminalvården. Flera teman överlappar varandra och hänger ihop på olika sätt.

Grupp 1

7.1 LIVSSTIL

I studien framgick att respondenternas upplevelser av stöd och kontroll i häkte var starkt präglade av deras livsstil. Kriminell livsstil var ett ord som användes som uttryck för hur man såg på sig själv och sitt liv och de villkor som livsstilen medförde. Ett av dessa villkor var att man dels upplevde sig och dels de facto stod utanför samhället. Man levde i ett utanförskap och identifierade sig också som avvikare. På frågor i relation till hur de upplevde de kontrollerande rutinerna som visitation, fängsel och inlåsning i häkte svarade de exempelvis följande;

”Nae..Man.. accepterar ju det.. det var ju en del av mitt liv.”

”[...] det fanns väl med från början på nått sätt, att man räknade med det helt enkelt.” (att bli häktad och vad det innebär, författarens anmärkning).

Livsstilens villkor förberedde också på att man kunde bli häktad eller gripen av polisen då man ofta var medveten om att det man gjorde var olagligt eller ”fel” i samhällets ögon. Det var som livsstilen förberedde en på att underkasta sig, vilket inte betydde att det skedde i frånvaro av olika former av motstånd, men att risken att bli häktad hade funnits med i beräkningen. Flera respondenter uttryckte att det ibland kunde vara skönt att bli häktad;

”[...] Å man vet att vad som än händer så kan jag inget göra så det är nån slags.. Jag tycker det då att det blir som nån slags, eh.. e.. ja du vet, frihet från ansvar på något vis [...]”

Att få en paus, tända av från droger och vila upp sig var några utav känslorna som beskrevs. Detta kan ses som en slags *sekundär anpassning* (Goffman, 2014) till systemet då avsikten med häkte inte är att personer skall få en paus, tända av eller uppleva det som ”skönt”. Innebörden av begreppet får i detta fall en mer omfattande karaktär då det inte bara sekundär anpassning till institutionen häkte utan till samhället man lever i och normerna som omfattar det. Om man då tänker sig samhället som organisation och erhållandet av en paus eller frihet från ansvar, från den intagnes sida, så kan det antas kringgå flera av samhällets antaganden och uppfattningar.

Respondenterna beskrev sina liv mycket i *nu och då* termer i relation till tankar, handlingar, beteende, häkte och livsstil. Det fungerar som en uppdelning av tiden och uttrycker en viss distans till dåtid samtidigt som det illustrerar förändringar i samhället, inom kriminalvården och inom dem själva. Känslan av utanförskap skapar också en känsla av *vi och dem*. Där de

som är utanför och de som är inne i samhället blir som två skilda grupper som lever i två (eller fler) skilda världar. Kriminalvården tycks fungera som en länk mellan dessa världar.

”[...] Vårat ledord det var att vi kunde skratta åt Svensson.. ”Dom e ju dumma i huvudet! Dom går till jobbet varenda dag.. snacka om hamster i en bur. Vilka idioter!” Det var ju vi som var hamstern i buren.. Vi hade inte ens 5 veckors semester, inte ledig lördag söndag.. Utan *det* var hamster i en bur att varenda jäkla dygn få ihop pengar till droger.”

”[...] Dom hade ett uppdrag och det var att ta fast mig och jag hade ett uppdrag att inte åka fast [...]” (dom= polisen, författarens anmärkning)

Livsstilen och det man dittills hade lärt sig gjorde också att man som intagen utvecklade vissa strategier för att hantera isolering, känslor och häktesmiljön. Strategin att ”stänga av” känslor och tankar och bara få tiden att gå förekom hos alla respondenter. Ofta med hjälp av olika *flyktaktiviteter* (Goffman, 2014) som tv, olika sorters arbete, läsa, skriva och prata med frivillighetsorganisationer. Just tv:n var ett återkommande samtalsämne och fick ett symbolisk värde i den miljö som häkten utgör;

”[...] Asså tv:n e ju lite hopp i alla fall då va.. Det blir ju din bästa kompis i några månader kanske.”

Frågan om vad som kunde göra en dag lättare i häktet besvarades av en respondent så här;

”Ae.. det var ju mycket tv:n som skingrade tankarna.. ´hem till gården´ varenda dag till lunchbrickan.. [...] alla nästan som sitter eller har suttit, ´hem till gården´ e den gemensamma nämnaren.” (hem till gården= tv serie, författarens anmärkning)

Likt många andra slutna institutioner så skapar isoleringen, förutsägbarheten och frånvaron av händelser i ett häkte en tristess och ångest hos flera intagna samtidigt som samma förutsättningar skapar en känsla av trygghet för andra. Trots att häktestiden alltså på olika sätt kunde upplevas som ”skönt på nått sätt” av respondenterna så uppgav samtliga återkommande känslor av ångest, oro och uppgivenhet under tiden i häkte. Tv:n blev ett medel för att skingra tankarna och få tiden att gå, man kunde glömma verkligheten för en stund och därmed ett målande exempel på en *flyktaktivitet* (Goffman, 2014).

7.2 IDENTITET

Aktivt missbruk och/eller kriminell livsstil hade i respondenternas fall bidragit till sämre självförtroende och minskad känsla av egenvärde. Ens toleransnivå hade genom livsstilen och/eller missbruket redan höjts till en nivå som respondenter vid intervjutillfället beskrev som osunt. Anpassningen till häktesmiljön var på många sätt knutet till livsstilen då respondenternas medvetenhet om att de hade gjort ”fel” eller inte följde lagen tycktes rättfärdiga den underkastelse man genomgår i ett häkte. Detta illustrerar en *avslipning* (Goffman, 2014) i större omfattning. Här används begreppet för att beskriva en mer storskalig avslipningsprocess då kriminell livsstil och/eller missbruk redan i samhället förbereder en på att bli objektifierad. Exempelvis genom att man har blivit gripen av polisen, varit tvungen att

lämna blodprov (vid missbruksproblem), haft husrannsakan eller sålt personliga tillhörigheter för att få pengar till droger. Om man upplever sig stå utanför samhället så är det som om man, metaforiskt, redan är iförd en sorts "kläder" som påverkar ens självidentifiering.

"Accepterandet" och den, i respondenternas fall, beredskap att anpassa sig till olika rutiner och säkerhetsåtgärder tar inte bort känslor och minnen. Känslor av total maktlöshet, att bli kränkt, vara mindre värd och redan dömd återgavs av samtliga respondenter på olika sätt. I intervjuerna fick samtliga respondenter frågan; vad är det första du kommer att tänka på om jag säger din tid på häkte? Svaren varierade då mellan "panik" och "att få andas". Andra svar gav en djupare beskrivning av de minnen och känslor som häkte och isolering fortfarande var kopplat till;

"[...] a... det e en slags maktlöshet som e.. en maktlöshet som e.. eh.. Jag känner ju känslan som jag får på nått sätt va. Jag gör det. Sen så tänker jag nånting med mitt huvud å så.. å så e det massa grejer för man har vart så avstängd. Men det e nått slags.. jag blir.. jag blir.. eh.. ledsen på nått sätt.. asså det känns jobbigt."

"[...] Isolation.. Det e verkligen det. Det har blivit helt katastrof.. Ensamhet. [...] Långt borta.. Det e ju som att ligga i en liten håla någonstans.. i ett berg alltså.. det e så.. det e.. man e väldigt långt borta. Man e precis mitt i smeten men ändå så e man helt.. helt själv. Så långt bort från verkligheten, eller från livet.. kan man säga.. [...]"

Just sjukvård var ett område av stor betydelse associerat med starka minnen och känslor. Faktumet att man inte kunde påverka sin egen situation när man hade kroppslig smärta eller kroppsliga sensationer användes flera gånger för att beskriva upplevelser av maktlöshet; man är inlåst i en cell, har begränsade möjligheter att förmedla sig med omvärlden och ens hälsa ligger i andras händer. Känslan av att man skulle kunna dö och att ingen skulle bry sig eller känslan av att tillsyn enbart handlade om att man inte är död var något som samtliga respondenter berörde på olika sätt. Känslan tycks vara knuten till ett behov av omsorg, att någon bryr sig, då upplevelsen av att inte vara betydelsefull var en annan återkommande känsla;

"[...] Det e sorgligt e det.. för man e ingen alls.. (Intervjuaren: Känns det så?) Ja det e klart att det e så.. För man e ju ingen alls. Där e man bara en..." (där= i häktet, författarens anmärkning)

Upplevelsen av att vara ett objekt kan tydligt skönjas i beskrivningarna och kopplas till både den *avslipning* (i Goffmans mening) och den *rollförlust* som sker vid intagning på totala institutioner (Goffman, 2014). Det senare begreppet används för att beskriva hur upplevelsen av att vara ett objekt är kopplat till självidentifiering vilket alltså innebär att *rollförlusten* inte bara handlar om att kunna uppträda i olika roller och ha olika relationer som inte påverkas av varandra, utan också om den effekt olika roller har på vår självidentifiering.

7.3 RUTINER & REGLER

Reglerna upplevdes av samtliga respondenter som mycket fyrkantiga och att de appliceras till viss del olika på olika häkten. Strukturen och regelverket påverkar upplevelsen av att vara häktad vilket isolering, visitationer, inget självbestämmande, ingen kontakt med familj och/eller barn och att allt tar lång tid är exempel på. Flera respondenter upplevde sig som redan dömda under tiden i häkte och en person beskriver det på följande sätt;

”Det e klart att man redan är dömd för dom där (vårdare, författarens anmärkning), det e klart man e det. Man blir ju behandlad som en dömd, du sitter ju i fängelse. Det e ju värre än att sitta inne (inne= på anstalt, författarens anmärkning). Det e ju bättre att hamna på anstalt än att sitta på häkte. [...]”

Alltså upplevdes att vara häktad med restriktioner, då man ännu inte var dömd, som värre än anstaltsvistelse som vissa hade blivit dömda till.

Att ”lära sig” vara häktad beskrevs på olika sätt i intervjuerna men uttrycktes ofta genom beskrivningar av ett förväntat beteende; ”då får man inte, då måste man, ligga och sova tyst och snällt” osv. Samtliga respondenter kunde återge ganska precis hur en dag på ett häkte ser ut. Att man var tvungen att sätta upp sig på promenad/dusch och de kunde ganska precis återge klockslag som när måltider serverades, detta trots att två informanter varit häktade för mer än tio år sedan.

Förutsägbarheten i dagliga rutinerna som måltider, dusch, promenad och träning tycks i sin tur vara ett tillfälle att återta makt i situationen då den ger utrymme för en viss kontroll av situationen. Förlusten av *personlig handlingsekonomi* (Goffman, 2014) ersätts av förutsägbara rutiner och blir det man kan förhålla sig till och på det sättet bevara lite av den ekonomin. Begreppet används här i en mer begränsad form då det snarare används för att beskriva hur intagna genom att förhålla sig till rutinerna på ett medvetet sätt kan erövra lite kontroll över situationen. Det blir, metaforiskt, ett sätt att ”gå in i” en annan värld som verkar fungera som en strategi för att stänga ute livet och världen på utsidan.

Isoleringen beskrivs av de flesta som tungt men i varierad grad. Det tycks vara mycket individuellt och saker som om man tillexempel tänder av, har kroppslig smärta, mycket känslor eller inte kan ”stänga av” påverkar upplevelserna av isolering på olika sätt. En respondent menade att man blir folkskygg av isolering och kan dra sig för mänsklig kontakt och bli inåtvänd efter några veckor i isolering. Men också att känslor kunde göra att man avstod promenad eller inte bad personalen om information.

”[...] Men få hjälp med att bryta det om man säger så för.. a.. då går man in ännu mer i isolering.. Dom måste ju se att folk mår dåligt för man gör ju inte det för att man e glad.. man gör det för att man mår dåligt.. Även om det drabbar en själv så gör man det. [...]”

Flera menade också att det redan på häkte borde finnas mer information och externa grupper som självhjälpsgrupper, då man under den tid man sitter häktad med restriktioner är mer mottaglig för att etablera sådana kontakter. Sammantaget menade respondenterna att kriminalvården varken har kunskapen eller tiden att jobba med den sortens information som beträffar hur man kan ändra sitt liv och vilka vägar man kan gå.

Denna mottaglighet och ”hunger” efter social kontakt som beskrevs i intervjuerna kopplas här till både *avslipning* och *rollförlust* (Goffman, 2014) och här används begreppen för att försöka se hur de påverkar varandra. Att få prata en stund med någon/några från exempelvis Röda Korset (som besöker många häkten) blir ett sätt att känna sig som subjekt igen och därmed en kontrast till känslan av att vara ett objekt vilket förstärks i avslipningsprocessen. Att få känna sig som ett subjekt i mötet med andra människor motverkar rimligtvis den rollförlust som annars är total.

7.4 KRIMINALVÅRDARE

Enligt respondenternas svar verkade de mindre häktena vara allmänt kända för att vara bättre, dels för ett bättre bemötande men också för att andan i personalgruppen var positiv. Personalen beskrevs i flera fall som otroligt viktig och hur respondenterna hade blivit bemötta hade stor betydelse för hur de såg tillbaks på sin tid i häktet;

”[...] å personalen där.. dom ville verkligen.. dom ville nånting *med* oss. Det var så tydligt i hela personalgruppen att dom verkligen brann för det här, att försöka få en på bättre tankar [...]”.

Om ett häkte hade ett dåligt rykte, så blev det som en ond cirkel där ryktet påverkade den intagnes inställning och beteende vilket visar hur dessa *interaktiva* kategorier (Hacking, 2000) påverkar varandra och upplevelsena hos intagna och personal. Att det är mer fokus på säkerhet idag återgav samtliga respondenter. De såg det också som överdrivet, kränkande och löjligt fast man kunde ha en viss förståelse för vissa av säkerhetsrutinerna. Tillfällen då säkerhetsrutiner blev som mest påtagliga var när dessa upplevdes som avhumaniserande och kränkande;

”[...] men då fick jag ju komma till sjukhuset tillexempel då va.. du vet då får man åka dit bojjad å det e så man får gå så va, har ont och alla folk tittar på en. Men du vet dom skiter väl i det [...]” (bojjad= fängslad, författarens anmärkning)

Uppfattningen av respondenternas svar är att kriminalvårdare kan utgöra en viss sorts stöd och att de i många fall gör det. Små saker upplevdes som betydelsefulla och det var oftast gester som uttryckte omtanke och respekt.

”[...] Så jag blev utplockad i ett par timmar i köket där och där var ju duschrum också.. Fick färga håret och göra ansiktsmask.. fick sitta å *prata* med personalen, precis som att jag var.. en vanlig kvinna!”

”[...] det finns ju folk som kommer å pratar med en å frågar lite mer.. frågar hur man mår [...] har du barn.. Då känner man ändå att det blir lite så.. för det är ju ofta där det tar, det jobbiga är [...]”

Men också genom information om aktiviteter eller mindre saker som att låna tidning eller träna. Respondenterna uttryckte att det kan vara svårt i den situationen man är i som häktad att be om saker eller information. Ibland kunde information om möjligheter till olika aktiviteter

eller ”bekvämligheter” vara något man upptäckte eller socialiserades in i genom upprepade häktningar. Man lärde sig hur det gick till helt enkelt;

”Första gången jag satt häktad, då visste jag inte det att man kunde få cellen tempererad [...] Sen fick jag reda på att man bara flaggar på.. och så sätter dom den temperaturen du vill ha.. Ja, så sen alla efter det så: -Ja, jag vill ha 16-17 grader” (flaggar på= ringer på personal genom att trycka på en knapp, författarens anmärkning)

”[...] woah.. fick man göra det med? Kan man träna också? [...] Ha? Ja men allvarligt talat.. det e ju guld värt.. [...]”

Även i detta fall används begreppet *avslipning* (Goffman, 2014) för att förklara hur den intagne har formats till ett objekt och blivit förberedd på de regler och rutiner som råder i häktet. Då vissa ”upptäckter” görs eller viss information, som beskrivits ovan, når den intagne ökar möjlighet till en form av *personlig handlingsekonomi* (Goffman, 2014) om än i en väldigt låg grad. Man kanske inte har inflytande över när i tiden önskad aktivitet eller ”bekvämlighet” sker men man känner till att det finns olika alternativ.

Grupp 2

7.5 ORGANISATION

Kriminalvården är en stor organisation och alla häkten följer samma lagstiftning. All tillsvidareanställd personal går samma utbildning och respondenterna i denna grupp uttryckte att just säkerheten är något som det läggs en särskild tyngd vid i organisationen. I en intervju frågade jag om säkerhetstänket betonas i utbildningen;

”Ja. Det e jättemycket. Mycket fokus på säkerhetstänket. Hur man placerar sig, hur många man e när man e med klienter.. eh.. ja asså, taktiskt, hur man rör sig, beter sig, hur man ska tänka [...]”

Många av de dagliga rutinerna är tidskrävande säkerhetsåtgärder men de appliceras olika på olika avdelningar och olika häkten. Det läggs också tyngd på bemötande och förhållningssätt vilket samtliga respondenter uttryckte på olika sätt vid frågan vad det viktigaste med deras arbete var;

”[...] men mitt bemötande till dom häktade tycker jag är viktigast, för dom e ändå frihetsberövade å sitter så pass isolerade som dom gör hos oss.”

”[...] för jag tycker.. man ska lyssna å vara human å känna in.. Samtidigt som man ska ha säkerhetstänket å sätta gränser.. Det e väl det som e utmaningen egentligen.. Att vara vårdande men ändå sätta gränser tror jag.”

Samtliga respondenter gav också uttryck för en medvetenhet i varierad grad om den makt de utövar i sitt arbete. Det talades vid samtliga intervjutillfällen om att bli ”avtrubbad” i sitt arbete och att det som är ens arbetsvardag; visitationer av intagna, bostadsrum, inlåsning, mat

utdelning osv. blir normalt och därmed inte konstigt. Begreppet *total institution* (Goffman, 2014), vilket ett häkte utgör, kännetecknas just av att de intagna lever ett formellt administrerat liv under tiden på institutionen. Den slutna miljön präglar såväl intagna som personal lyftes särskilt av en respondent;

”Å miljön präglar ju va.. går du i slutet så.. det landar ju över på dig också [...]” (slutet= slutna miljö, författarens anmärkning)

Just att arbetsvardagen och rutinerna är så normalt för respondenterna i denna grupp kan beskriva hur det fungerar som en slags upprepning av *avslipningen* (Goffman, 2014) för de intagna. Visitationer, regler, processer för att få in personliga tillhörigheter eller ansöka om telefontillstånd, schema för dusch och träning osv. fungerar som en slags konstant påminnelse om tvingande anpassning till systemet. På vissa större häkten verkade också en specialisering äga rum där ytterligare uppdelning av klienter sker för att kunna tillgodose individuella behov. Individuella bedömningar betonades i alla intervjuer och beskrevs som något som sker löpande under en arbetsdag baserat på intagnas individuella behov.

7.6 KLIENTER

Hur personalen upplevde att intagna hanterar kontroll och säkerhetsrutiner som visitation av intagna, visitation av celler och fängsel beskrevs också som individuellt. Majoriteten av intagna hanterar det bra men det är väldigt individuellt. Vissa intagna som har svårt att anpassa sig kan man behöva vara mer fyrkantig runt. Även denna respondentgrupp lyfter livsstil som en avgörande faktor för hur man hanterar och upplever sin tid i häkte med restriktioner och isolering.

”[...] men lever du ett trassligt liv där ute å har inte, du kanske inte har nån fast adress, du kanske inte har nån.. Då tycker man kanske att det är lite skönt att komma in. Du har fyra väggar å en säng att sova på å lite.. Ordning å reda.. Å dom klarar det nästan bäst då, för att dom får lite ro i det, dom e inte jagade [...]”

”[...] så att det är dom med psykisk ohälsa som jag upplever har svårast att vara inlåsta på oviss framtid.. [...]”

Respondenterna upplevde att majoriteten av intagna hanterar de dagliga rutinerna bra och det finns en trygghet och förutsägbarhet i tydliga rutiner när kanske mycket annat är ovisst. Samtliga respondenter gav uttryck för att de flesta intagna mår bra av strukturer och rutiner, och att det skapar en trygghet. Även om klienter har svårt för det i början så anpassar dom sig tillslut. Det lyftes av samtliga respondenter att ansvaret ligger hos den intagne och att man som kriminalvårdare snabbt måste kunna vara följsam som arbetsgrupp och följa den intagnes utveckling.

”[...] det e ju lite hårt så men dom behöver ju det.. dom behöver strukturen, dom behöver rutinerna.. dom mår gott av det som sagt, majoriteten av dom som sitter där.. [...]” (där= avdelning med högre säkerhet, författarens anmärkning)

Kontrollerande och stödjande roller i arbetet framställdes generellt inte som något problematiskt av respondenterna. Det handlar om förhållningssätt; vad man säger och hur, att vara rak och tydlig med vad ens uppgifter och roll är vid olika tillfällen, att man berättar vad man gör och varför, motiverar beslut och förklarar så att det blir tydligt för den intagne. Något annat som lyftes av flera respondenter var att de försökte lätta på stämningen lite med intagna som man upplevde att man kunde det med. Det kunde exempelvis vara ett skämt vid inlåsning eller visitation som också kunde komma från den intagnes sida. Varje intagen blir tilldelad en kontaktperson i personalgruppen vilket upplevdes utgöra en stödjande funktion enligt några av respondenterna.

Man kan förklara detta som att intagna som gör ”motstånd” mot *avslipningsprocessen*, *rollförlusten* eller förlusten av *personlig handlingsekonomi* (Goffman, 2014) påminns på olika sätt genom att kriminalvårdarna får upprepa regler, vara fastare i sina rutiner och tydligare i sin kommunikation med den intagne.

7.7 ISOLERINGSBRYTANDE ÅTGÄRDER

I arbetsvardagen tycks en uppdelning av avdelningsarbete och isoleringsbrytande åtgärder finnas. Man gör det nödvändiga och hinner inte alltid med isoleringsbrytande åtgärder, ofta beroende på säkerheten. Exempelvis om det är ett visst antal personal per klient.

”[...] När vi ska ta ut nån.. vi har ju nån som vi behöver vara 4 man på, å ska vi då ut å spela schack i en timme, då suger det ju 4 personal direkt, för att klara av säkerhetsnivån på honom [...]”

Alltså kan säkerheten göra det svårt att nå andra mål i verksamheten, som att bryta isolering. I situationer med intagna där två personal har bedömts nödvändigt av säkerhetsskäl kan det bli problematiskt om man är mitt i ett samtal med den intagne. Det kanske måste brytas för att personalen behövs till annat. En respondent beskrev hur fullt upp man kan ha med att göra allt man måste dvs. de dagliga rutinerna; måltider, duschar, promenader, rättegångar mm. En annan beskriver den dagliga verksamheten som just rutiner och säkerhetsåtgärder som gör att man får göra avkall på isoleringsbrytande åtgärder för att annat kommer emellan.

Detta tycks vara ett exempel på det som Goffman kallar; *Den ständiga konflikten mellan humana principer å ena sidan och institutionell effektivitet å den andra*. (Goffman, 2014) Uttrycket är inget begrepp som så men illustrerar på ett bra sätt hur institutioner får väga humana principer och effektivitet mot varandra och att det ibland är svårt att inom ramen förena de båda.

- Sammantaget kan sägas att det som upplevdes som stödjande av de som varit häktade med restriktioner var ett bra bemötande från personalen vilket uttrycktes som medmänsklighet och förståelse. Vad som kan tyckas vara små saker, som uttryckte omsorg och/eller respekt, upplevdes också stödjande liksom mänsklig kontakt med exempelvis frivillighetsorganisationer, sjuksystem och andra intagna. Då det fanns förståelse för vissa rutiner och säkerhetsåtgärder i häktesmiljön var det snarare totaliteten och frekvensen av dessa rutiner och säkerhetsåtgärder som upplevdes som kontrollerande av de som varit häktade med restriktioner. Att förlora nästan alla rättigheter och allt självbestämmande försatte en i en känsla av maktlöshet och uppgivenhet. Under tiden som man var häktad med restriktioner så upplevdes kriminalvårdares arbetsuppgifter i förstahand som säkerhetsåtgärder men också dagliga rutinerna kring måltider, dusch och promenad som även de är präglade av olika säkerhetsrutiner.
- Kriminalvårdarna betonade just individualitet och vikten av att göra individuella bedömningar beträffande intagnas behov utifrån ett säkerhetstänk. Att vara häktad med restriktioner är tungt för många intagna och att vara lyhörd och observant ansågs centralt bland kriminalvårdarna för att identifiera behov som inte uttalades av de intagna. Resurser för isoleringsbrytande åtgärder varierar. Dels mellan olika häkten och dels från dag till dag på en avdelning. Det tenderar att bli en säkerhetsfråga i förstahand där isoleringsbrytande åtgärder från kriminalvårdares sida får ge vika om personal behövs till annat. Frivillighetsorganisationer, präster, imamer (t.ex.) och sjukvård fyller här en viktig funktion och är en viktig resurs.

Flera olika faktorer spelar in för hur personer som varit häktade med restriktioner upplever stöd och kontroll i häktesmiljön. Flera faktorer spelar också in när kriminalvårdare bedömer behov och vidtar åtgärder. Det tycks finnas en gemensam upplevelse bland de två respondentgrupperna om att små saker gör stor skillnad i den slutna miljö som ett häkte utgör. Kriminalvårdare kan med förhållningssätt, bemötande och små medel göra stor skillnad för hur personer upplever sin tid på häkte. Tveksamhet finns kring vad för sorts stöd som kriminalvårdare kan ge då de inom subkulturer i samhället, men också i kriminalvårdaren, kan finnas en *vi och dom* känsla som hindrar och försvårar vissa sorts stöd men även detta är individuellt. Stödjande roll i häktesmiljö tycks vara sådant som benämns som ”medmänsklighet” och bra bemötande i vardagsmiljö. Kriminalvårdarna ansåg generellt inte att det fanns någon större motsättning mellan den kontrollerande och den stödjande rollen i deras arbete. Personer som varit häktade uttryckte i flera fall att det fanns en viss motsättning mellan dessa roller.

8 DISKUSSION

Det aktiva valet av ansats och metod har gjort att resultatet och analysen belyser upplevelser och känslor från de två respondentgrupperna. Med annan ansats, metod och urval hade resultatet självfallet sett annorlunda ut. Urvalet har haft stor betydelse för resultatet i båda grupperna. I respondentgruppen med personer som varit häktade med restriktioner var det 2 respondenter som varit häktade för mer än 10 år sedan vilket gör det svårare att koppla till hur kriminalvårdare arbetar på häkte idag. Samtidigt bidrog dessa respondenter med viktig information om vad som ”sätter sig”, vad man minns. Dock var det de respondenter som varit häktad mest nyligen, för ca 2 år sedan och ca 5 år sedan, som hade starkare negativa känslor kopplat till häktningstiden på olika sätt. Upplevelsen av att vara häktad var fortfarande ”levande”. Respondenten som varit häktad mest nyligen påpekade förändringar som skett inom kriminalvården och upplevde tiden i häkte med restriktioner som mer avhumaniserande än tidigare (då personen hade tidigare erfarenhet av att vara häktad med restriktioner). Samma respondent påpekade även det ökade fokus på säkerhet som också respondenterna i gruppen kriminalvårdare intygade vilket också överensstämmer med tidigare forskning (Nylander, Bruhn, & Lindberg, 2008). Respondenterna från kriminalvården pratade mycket om bemötande och respekt av intagna. En respondent som arbetat mer än 15 år inom kriminalvården menade att detta är något som har förbättrats betydligt under årens lopp. Här finns en delad upplevelse bland de två respondentgrupperna där kriminalvårdare upplever att en utveckling av bemötande har skett inom organisationen vilket den respondent som varit häktad mest nyligen totalt motsäger. Generellt beskrivs de mindre häktena som respondenterna hade erfarenhet av (och ”the word on the street”) vara de mer humana med ett gott bemötande. Detta kan kopplas till den studie om subkulturer bland kriminalvårdare (Nylander, Bruhn, & Lindberg, 2008) där en differentiering mellan kriminalvårdare på olika avdelningar och verksamheter har iakttagits.

Då det finns lite forskning på området är det vanskligt att dra paralleller. Dock kan vissa paralleller dras från respondentgruppen som varit häktade med restriktioner och Barnombudsmannens rapport (Barnombudsmannen, 2013). Barn och ungdomar uttryckte liknande upplevelser beträffande effekterna av isolering som de vuxna uttryckte i vissa fall i denna studie; en likgiltighet som gör det svårt att ens ta sig ur cellen på sin dagliga promenad. Även upplevelser från barn och ungdomar beträffande arresten som redovisas i rapporten har återfunnits i respondentgruppen i denna studie. Likaså det symboliska värdet som tv:n får och det sättet som unga beskriver att de ”går in i” att vara häktade återfinns i respondentgruppen och talar för att vuxna som är häktade med restriktioner upplever och hanterar situationen på liknande sätt. Då vuxna kan antas ha mer förståelse för sin situation är det fortfarande svårt att rättfärdiga med tanke på de skador som kan uppstå vid isolering som i vissa fall ger bestående men. Isolering påverkar hjärnans funktioner (Grassian, 2006) vilket innebär att det är svårt att uttala sig om skillnader mellan unga och vuxna. Rapporten belyser även att isoleringsbrytande åtgärder förekommer i häkte, men i väldigt olika utsträckning (Barnombudsmannen, 2013) vilket också överensstämmer med respondentgruppens upplevelser av hur olika det kan se ut från häkte till häkte.

”De barn och unga som Barnombudsmannen träffat vittnar om en tillvaro som präglas av isolering och brist på mänsklig kontakt. Det är inte förenligt med mänskliga rättigheter.” (Barnombudsmannen, 2013, s.52). Ovanstående citat från rapporten berör även vuxna som är häktade med restriktioner och mer forskning inom området behövs för att undersöka hur förhållanden och upplevelser ser ut för vuxna. Som en respondent (tidigare häktad) sa; ”En enkel fråga att ställa sig är ju så: Vad är det för människor vi vill ha tillbaks ut i samhället? [...]”

En diskussion om hur upplevelser av bestraffning och utdömt straff fungerar kan tyckas rimlig då alla respondenter som tidigare varit häktade beskrev tiden i häkte som värre än anstaltsvistelse. Upplevelsen var då att häkte, där man ännu inte är dömd och skall betraktas som oskyldig, var värre än straffet man fick som dömd. Även tiden i arresten beskrevs av samtliga respondenter som den värsta, där häktning kunde vara en lättnad i jämförelse med de villkor man hade på arresten. En annan fråga som är värt att diskutera är hur isolering påverkar rättssäkerheten. Rapporten från Barnombudsmannen (Barnombudsmannen, 2013) och Stuart Grassians studier av psykiatriska effekter av isolering (vilket även rapporten från Barnombudsmannen refererar till) lyfter problematiken att isolering påverkar hjärnans funktioner, framförallt pannloben, som är kopplad till vår exekutiva förmåga. Detta kan då rimligen påverka en persons förutsättningar och deltagande i förhör, rättegång och personutredning. I fall då personer har lärt sig systemet kring arrest, häktning, rättegång och straffvärde (som en av respondenterna i denna studie berättade) kan man kalkylera och överväga om man ska ta på sig misstanken för att slippa bli häktad med restriktioner, vilket ofta innebär isolering (man kan här göra ett antagande om att det gäller brott med mindre straffvärde). Alltså blir det en form av anpassning till systemet vilket gör att personer kan ta på sig brott de inte är skyldiga till vilket är en mycket negativ utveckling av rättssystemet.

Samtliga respondenter (tidigare häktade) i denna studie hade haft missbruksproblematik tidigare i livet och en av respondenterna problematiserade kriminaliserandet av missbrukare. Respondenten beskrev det som att man är kriminell 24 timmar om dygnet för att man är fast i ett missbruk. Polisen kan gripa en när de vill för man är ändå skyldig till ringa narkotikabrott, så har polisen alltid något att gripa en för om de känner till att man lever i ett aktivt missbruk. Detta påverkar också rättssäkerheten för en redan utsatt grupp. Det kan ses som ett problem om arrester och häkten blir avgiftningskliniker för människor som har behov av särskilt stöd och hjälp för att försöka komma till rätta med missbruk. Även studien från England och Wales belyser detta problem (Player, Roberts, Jacobson, Hough, & Robottom, 2010). Det finns en tragisk ironi i att det är personer med missbruk som kriminalvårdare upplever anpassar sig bäst och funkar bra i rutinerna i ett häkte. Utifrån de berättelser och upplevelser från respondenterna i gruppen som tidigare varit häktade, så kan man som presenterades i analysen, knyta detta till livsstilen men också en redan osunt hög toleransnivå vilket i sig inte är oproblematiserat sett från ett etiskt perspektiv.

8.1 FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING

Hur personer misstänkta för olika sorters brott, som till exempel ekonomisk brottslighet eller våldtäkt mot barn, upplever stöd och kontroll som häktad med restriktioner hade varit intressant att forska vidare kring då det kan antas att upplevelserna skulle skilja sig.

Respondentgruppen som hade varit häktade med restriktioner påpekade detta vid ett flertal tillfällen då de inte kunde föreställa sig hur det måste vara för någon att bli häktad med restriktioner som aldrig varit häktad, inte har missbruk eller lever en kriminell livsstil.

Det skulle behövas mer forskning om straffsystemets utformning då respondenterna i denna studie gav uttryck för att tiden då man inte är dömd, i arrest och häkte, är den värsta tiden. Att sitta på anstalt och avtjäna ett straff beskrevs av respondenterna som "lättare" och bättre. Om en person blir häktad och sedan dömd till samhällstjänst eller böter kan man också fråga sig om häktningen verkligen övervägts i tillräckligt hög grad. Hur tillämpas proportionalitetsprincipen i häktesförhandlingar egentligen? Övervägs alternativ till häktning? Detta är exempel på frågor som bör forskas vidare kring. Men inte minst frågan om häktning med restriktioner kan påverka rättssäkerheten med tanke på de skador som isolering kan innebära (Grassian, 2006).

Vad beträffar kriminalvårdare och kriminalvården som organisation skulle vidare forskning om hur säkerhetsåtgärder, rutiner och förhållningssätt appliceras/ används på olika häkten vara intressant. Eventuellt en jämförelse mellan mindre och större häkten. Mer forskning beträffande hur ökad fokuseringen på säkerhet påverkar organisationen i helhet är ett annat intressant område som förtjänar uppmärksamhet då det påverkar både kriminalvårdare som yrkesgrupp och intagna som grupp (Nylander, Bruhn, & Lindberg, 2008).

Referenser

- Andersen, H. S., Sestoft, D., Lillebaek, T., Gabrielsen, G., Hemmingsen, R., & Kramp, P. (2000). A longitudinal study of prisoners on remand: psychiatric prevalence, incidence and psychopathology in solitary vs. non-solitary confinement. *Acta Psychiatrica Scandinavia*, 19-25.
- Barnombudsmannen. (2013). *Från insidan*. Stockholm: Barnombudsmannen.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1967). *The social construction of reality*. New York: Anchor Books.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, ss. 77-101.
- Bryman, A. (1997). *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning* (1:19 uppl.). (B. Nilsson, Övers.) Lund: Studentlitteratur AB.
- Committee against Torture. (2013). *CAT/C/SWE/6-7*. United Nations.
- CPT. (2015). *Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)*. Strasbourg: Council of Europe.
- Foucault, M. (2003). *Övervakning och straff* (4 uppl.). Lund: Arkiv förlag.
- Goffman, E. (2014). *Totala Institutioner*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Grassian, S. (2006). Psychiatric Effects of Solitary Confinement. *Washington University Journal of Law & Policy*, 325-383.
- Hacking, I. (2000). *Social konstruktion av vad?* (B. Hansson, Övers.) Stockholm: Thales.
- Justitiedepartementet. (den 23:e Juli 2015). Färre i häkte och minskad isolering Dir.2015:80.
- Justitiekanslern. (2015). *Årsredovisning för Justitiekanslern*. Stockholm: Justitiekanslern.
- Kriminalvården. (2015). *Årsredovisning 2015*. Norrköping: Kriminalvården.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2:5 uppl.). (S.-E. Torhell, Övers.) Lund: Studentlitteratur AB.
- Nylander, P. Å., Bruhn, A., & Lindberg, O. (2008). Säkerhet eller rehabilitering? Om subkulturell differentiering bland kriminalvårdare. *Arbetsmarknad & Arbetsliv, Årgång 14, nr 3*, ss. 45-62.
- Player, E., Roberts, J., Jacobson, J., Hough, M., & Robottom, J. (Juli 2010). Remanded in Custody: An Analysis of Recent Trends in Englan and Wales. *The Howard Journal*, 49(No 3), 231-251. doi:10.1111/j.1468-2311.2010.00607.x
- Sharma, N., Prakash, O., Sengar, K. S., & Singh, A. R. (2014). Psychiatric Morbidity in Under Trial Prisoners. *International Journal of health Siences and Research*, 177-184.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken - Ett sociokulturellt perspektiv* (Andra upplagan uppl.). Stockholm: Norstedts.
- Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Åklagarmyndigheten. (2015). *Åklagarmyndighetens Årsredovisning 2015*. Stockholm: Åklagarmyndigheten.

Bilagor

Bilaga 1: Informationsbrev till personer som varit häktade med restriktioner

Bilaga 2: Informationsbrev till kriminalvårdare

Bilaga 3: Intervjuguide för personer som varit häktade med restriktioner

Bilaga 4: Intervjuguide för kriminalvårdare

Upplevelser från häktet?

Vem är jag?

Jag heter Åse Stefansdotter och studerar min sista termin på socialpedagogiska programmet, Högskolan Väst i Trollhättan. Jag skriver en uppsats om upplevelser av att ha varit häktad med restriktioner. Jag önskar intervju personer som har varit häktade med restriktioner, gärna nyligen.

Hur går det till?

Deltagande i studien är helt frivilligt och du kan när som helst välja att inte längre delta i studien. Deltagandet består av ett intervju tillfälle som tar 1-1.5 timme. Vi kommer överens om en tid och plats där du känner dig bekväm att bli intervjuad. Det kan vara i ditt hem, bibliotek eller någon annan lokal. Om du samtycker så kommer jag att spela in vår intervju, annars för jag anteckningar under intervjun. Frågorna kommer handla om hur du upplevde din tid i häkte som t.ex. hur du upplevde häktespersonalen, hur cellen såg ut, hur du upplevde isolering osv. Om det är någon fråga som du inte vill svara på eller som känns jobbig så hoppar vi över den. Om du vill delta i studien så kontaktar du mig via mail, telefon eller post.

Kommer någon veta att jag deltagit?

Nej, om du inte själv väljer att berätta för någon. Jag är den enda som kommer att känna till ditt deltagande. Om du samtycker till att jag spelar in intervjun så kommer inspelningen förvaras inlåst och sedan skrivas ut på papper och därefter förstöras. Saker som du berättar som berör tider, platser, personer kommer att avidentifieras och kodas så att det inte går att härleda till dig som person.

Vad får jag ut av detta?

Jag hoppas att tillfället att få berätta för någon utomstående om dina upplevelser och erfarenheter från häkte blir en positiv upplevelse. Jag hoppas också att uppsatsen i sin helhet, med hjälp av dina erfarenheter, kan belysa villkoren och vardagen i ett häkte.

Frågor och deltagande

Om du har frågor och/eller önskar delta i studien så är det bara att kontakta mig på

Telefon: 0523-64 22 20 Mobil nr. 0727 491983

Mail: ase.stefansdotter@student.hv.se

Adress: Enevägen 38 A, 454 30 Brastad

Handledare Högskolan Väst: Anders Persson. Mail: anders.persson@hv.se

Upplevelser från häktet

Vem är jag?

Jag heter Åse Stefansdotter och studerar min sista termin på socialpedagogiska programmet, Högskolan Väst i Trollhättan. Jag skriver en uppsats om upplevelser/erfarenheter av att arbeta med personer som är häktade med restriktioner. Jag önskar intervjua kriminalvårdare som arbetar på häkte om hur de upplever sitt arbete och vardagen i häktet.

Hur går det till?

Deltagande i studien är helt frivilligt och du kan när som helst välja att inte längre delta i studien. Deltagandet består av ett intervjutillfälle som tar 1-1.5 timme. Vi kommer överens om en tid och plats där du känner dig bekväm att bli intervjuad. Det kan vara på din arbetsplats, ett bibliotek eller någon annan lokal. Om du samtycker så kommer jag att spela in vår intervju, annars för jag anteckningar under intervjun. Frågorna kommer handla om hur du upplever ditt arbete som t.ex. hur din arbetsvardag ser ut, din arbetsmiljö, hur du upplever olika roller i ditt arbete osv. Om det är någon fråga som du inte vill svara på eller som känns jobbig så hoppar vi över den. Om du vill delta i studien så kontaktar du mig via mail, telefon eller post.

Kommer någon veta att jag deltagit?

Nej, om du inte själv väljer att berätta för någon. Jag är den enda som kommer att känna till ditt deltagande. Om du samtycker till att jag spelar in intervjun så kommer inspelningen förvaras inlåst och sedan skrivas ut på papper och därefter förstöras. Saker som du berättar som berör tider, arbetsplatser, andra platser och personer kommer att avidentifieras och kodas så att det inte går att härleda till dig som person.

Vad får jag ut av detta?

Jag hoppas att tillfället att få berätta för någon utomstående om dina upplevelser och erfarenheter av att arbeta i häkte blir en positiv upplevelse. Jag hoppas också att uppsatsen i sin helhet, med hjälp av dina erfarenheter, kan belysa villkoren och vardagen i ett häkte.

Frågor och deltagande

Om du har frågor och/eller önskar delta i studien så är det bara att kontakta mig på

Telefon: 0523-64 22 20 Mobil nr. 0727 491983

Mail: ase.stefansdotter@student.hv.se

Adress: Enevägen 38 A, 454 30 Brastad

Handledare Högskolan Väst: Anders Persson Mail: anders.persson@hv.se

Intervjuguide för personer som varit häktade (med restriktioner)

Temat:

Inskrivning/mötet med kriminalvården

Cell och andra fysiska rum

Isolering

Rutiner

Stöd

Kontroll

Retrospektiv

Prospektiv/önskvärd

Intro

-Berätta vem jag är och information om; studiens övergripande syfte, helt frivilligt, inte behöver svara på frågor, kan avbryta intervjun när som helst, aidentifiering, okej att spela in, eventuella frågor.

-Var det längesedan du var häktad?

-Har du varit häktad fler än en gång? Om ja; minns du första gången? Prompts: Vad minns du? Känslor, tankar?

Om nej; Vad minns du från när du blev häktad? Prompts: Känslor, tankar?

Inskrivning

-Minns du något från själva inskrivningen? (första gången om informanten varit häktad flera ggr) Prompts: Vad tänkte du, kände du? Nervös, ledsen, lättad?

-Vad hade du för restriktioner? Hur länge hade du restriktioner? Vad innebar det för dig?

-Hur upplevde du personalen vid inskrivningen? Prompts: Vänliga, otrevliga, strikta, förstående. Hur? På vilket sätt?

-Fanns det något i situationen som hade en lugnande inverkan på dig? Stressande inverkan på dig? Prompts: Vad? På vilket sätt påverkade det dig?

-Vad hände efter inskrivningen som du minns det? Prompts: dusch, mat, samtal med personal?

Cellen/andra fysiska rum

-Vad var ditt första intryck? Berätta. Prompts: Hur såg det ut? Vad fanns det för saker i cellen? Toalett i cellen? Lucka? Beskriv rummet.

-Minns du vad du gjorde när dörren låstes/hur det kändes? Prompts: Sov, grät, tittade på tv, skrev brev? Tryggt? Otryggt?

-Kom personal och "tittade till dig"? Pratade med dig? Prompts: Vad sa de? Upplevde du det som positivt eller negativt? På vilket sätt?

-Upplevde du att personalen hjälpte dig att "komma till rätta"? Prompts: Hur? På vilket sätt? På vilket sätt inte?

Bilaga 3:2

-Hur upplevde du det när personal knackade på/öppnade dörren? Knackar de? Prompts: Måltider, post, delgivning. Tog de sig tid? Respekt för integritet?

-Kan du berätta vad för andra rum fanns det som man kunde vistas i? Prompts: När fick man göra det? Var personal med? Hur såg de ut?

-Var det något rum som du upplevde speciellt negativa eller positiva känslor för? Prompts: Dusch, toalett, promenadgård, motionsrum?

Isolering

-Hur upplevde du det att vara isolerad? Prompts: olika från dag till dag? Lättare för var dag? Svårare? Fysiskt? Psykiskt?

-Påverkade det din identitet på något sätt att vara isolerad, som du ser det? Prompts: Känslor, självkontroll, ett nummer? Inget namn?

-Hur hanterade du dina tankar och känslor? Prompts: stängde av, distraherade dig, deprimerad, arg? Kan du beskriva? Hur på vilket sätt?

-Hur känner du för det idag när du tänker tillbaks?

Rutiner

-Kan du beskriva de dagliga rutinerna under din tid i häktet? Prompts: t.ex. dusch, mat utdelning, samtal

-Hur upplevde du det dagliga bemötandet från personal? Prompts: på vilket sätt? Kan du beskriva?

-Upplevde du att personal arbetade efter samma grundprinciper? Prompts: hjälpsamma, förstående, distans, opersonliga. Hur? På vilket sätt?

-Träffade du andra personer än personalen under din tid med restriktioner? Präst? Imam? Representanter från frivillighetsorganisationer? Psykolog, doktor, sköterska?

-Var de annorlunda än personalen? Prompts: Hur? Beskriv

Stöd

-Vad kunde göra en dag lättare? Prompts: extra promenad, samtal, brev? Hur påverkade det dagen?

-Upplevde du dig ha behov av stöd av något slag under din häktningstid? Om ja: vad fick du för stöd? Från vem? Vissa personer? Hur hjälpte det dig? Om nej: Upplever du att du fick stöd som gjorde att du inte hade behov av ytterligare stöd? Hur hanterade du situationen?

-Som du minns det, uttryckte du någonsin ett behov av stöd/hjälp? Om ja: berätta, vad sa du då? Till vem? Vad hände? Om nej: Känns det som att personalen fanns där vid behov? hur hanterade du själv känslor och tankar? Prompts: dagdröm, läsa, skriva

Kontroll

-Vilka moment i häktesvardagen upplevde du som kontrollerande/säkerhetsåtgärder? Prompts: Visitation, brevgranskning, formaliteten, blickar?

Bilaga 3:3

-Hur kändes det? Hur hanterade du dessa situationer? Prompts: Motmakt, förståelse, foglighet?

-Påverkade de kontrollerande/säkerhetsåtgärderna dig på något sätt? Prompts: frustration, trygghet i rutiner?

Retrospektiv

-När du tänker tillbaka på häktningstiden så här i efterhand, vilka är de starkaste minnena?

-Om du minns något/någon som var bra, vad/vem? Prompts: på vilket sätt? Hur fick det dig att känna dig? Hjälpte det dig i situationen?

-Om du minns något/någon som var dåligt, vad/vem? Prompts: på vilket sätt? Hur fick det dig att känna dig? Påverkade det din situation?

Prospektiv

-Om du utifrån din erfarenhet skulle ge förslag på hur häktets verksamhet skulle kunna förbättras, vad skulle du ge för förslag?

-Tror du det skulle påverka upplevelsen av häktningstiden? Prompts: Hur? På vilket sätt?

Avslutningsvis

-Är det något annat du vill berätta?

-Hur upplevde du intervjun?

-Tack för att din medverkan.

-Har du någon att prata med om något av det vi pratat om skulle kännas jobbigt?

-Om det är något du undrar, kontaktuppgifter till mig.

Intervjuguide för kriminalvårdare

Teman:

Rutiner

Inskrivning

Cell/andra fysiska rum

Isolering

Stöd

Kontroll

Retrospektiv

Prospektiv-önskvärd

Intro

-Berätta vem jag är och information om; studiens övergripande syfte, helt frivilligt, inte behöver svara på frågor, kan avbryta intervjun när som helst, aidentifiering, okej att spela in, eventuella frågor.

-Hur länge har du jobbat som kriminalvårdare? Jobbar du på olika avdelningar? (tanke på högsäkerhetshäkte osv)

-Går man någon särskild utbildning innan man börjar arbeta? Prompts: Hur ser den ut, vad blir utbildad inom, vad är viktigt att kunna?

-Vad skulle du själv säga är det viktigaste för dig i ditt arbete?

-Vad är det bästa med ditt arbete?

-Vad är det sämsta med ditt arbete?

Rutiner

-Hur ser en vanlig dag på jobbet ut? Prompts: Rutiner, säkerhetsåtgärder, kontaktmannaskap

-Tycker du att du har olika roller i ditt arbete? I så fall vilka? Prompts: Beskriv. På vilket sätt? När du gör vad?

-Hur kan intagna styra de dagliga rutinerna? Prompts: listor, önskemål om aktivitet, samsittning, kiosk, telefon

-Upplever du att det finns tid för dig att jobba med isoleringsbrytande åtgärder?

-Finns det klienter som har svårt för rutinerna? Hur förhåller man sig till dem? Prompts: hård, mjuk, förstående, "bestraffande"

Inskrivning

-Hur går det till när en person har blivit häktad och de först kommer till häktet? Prompts: kläder, tillhörigheter, visitation, sjukvård

-Vad får en häktad för information? Prompts: informationsblad, språk? Religion, samtal, sjukvård, hemställen, advokat

Bilaga 4:2

-Hur brukar intagna reagera på rutinerna vid inskrivning? Prompts: visitation, häktes kläder, inga cigaretter/snus, berätta

-Finns det något du tycker är speciellt svårt under inskrivningen?

Cell/andra fysiska rum

-Hur ser cellen ut? Prompts: möbler, hygienartiklar, papper penna, toalett, termos, bricka

-Hur ser promenadgården ut? Prompts: avlyssnad, får man ta med sig något dit, inbjudande, viktig för intagna (hälsa)

-Hur ser dusch (och toalett om det inte finns på cellen) ut?

Isolering

-Hur brukar intagna hantera isoleringen? Prompts: sova, ledsna, frustrerade, hur märker du det, beskriv

-Har ni några speciella rutiner kring de som är isolerade? Prompts: samtal, spel, tillsyn

-Upplever du att intagna uttrycker att de tycker isoleringen är jobbig? Prompts: syns, de säger det, sjukvården, kräver mer

Stöd

-Finns det saker i häktesvardagen som du upplever som extra svåra för klienter? Prompts: Inskrivning, dom, bryta besök? Vad gör du då?

-Upplever du att klienter har behov av stöd? Prompts: Ledsna, deprimerade, frustrerade, arga?

-Upplever att du har en stödjande roll gentemot klienter? Hur ser det ut? Prompts: Samtal, hjälp med något konkret

-Upplever du att det finns tid för dig att ge stöd? Prompts: hur, på vilket sätt

-Känner du någon gång att du behöver stöd för att hantera känslor i relation till ditt arbete? Prompts: när, på vilket sätt, vad gör du då

Kontroll/säkerhetsåtgärder

-Vilken kontroll- säkerhetsåtgärder sker i vardagen? Prompts: visitationer, rakhyvlar, bestick, matutdelning

-Tänker du ofta på dem? Prompts: Gjorde du det i början, hur känns det, på vilket sätt

-Hur uppfattar du att upplever intagna dessa kontrollåtgärder? Prompts: provocerande, accepterande, förstående, frustrerande, hur uppfattar du det?

-Pratar ni om det i arbetslaget? Prompts: Etiska överväganden, respekt för integritet, sammanhållning i arbetslaget?

-Upplever du att kriminalvårdare arbetar på olika sätt med dessa kontrollåtgärder? Prompts: hur, på vilket sätt, kan du ta ett exempel

Retrospektiv

-Upplever du att ditt arbete/dina arbetsuppgifter har förändrats under den tiden? Prompts: vad fokuserar organisationen på, ökat/minskat handlingsutrymme, mer/mindre tid för intagna, högre omsättning på personal

-Är det något som du upplever som ”bättre för”? Prompts: vad, hur, på vilket sätt

-Vad tycker du har blivit bättre?

Prospektiv-önskvärd

-Hur skulle du vilja att häktet som arbetsplats utvecklades? Prompts; organisatoriska förändringar, arbetstider, mer tid för intagna, annan kompetens på arbetsplatsen

-Hur skulle du vilja att häktet utvecklades för de intagna? Prompts: hårdare tag, lättare restriktioner, annan kompetens på plats

Avslutningsvis

-Är det något annat du vill berätta?

-Hur upplevde du intervjun?

-Tack för att din medverkan.

-Har du någon att prata med om något av det vi pratat om skulle kännas jobbigt?

-Om det är något du undrar, kontaktuppgifter till mig.

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se